

DIIS REPORT

Svage stater og terror I

DEN NY TERROR

EN GLOBALISERET, NETVÆRKSBASERET
TERROR MED POTENTIEL ADGANG
TIL MASSEØDELÆGGELSESVÅBEN

Jørgen Staun

DIIS REPORT 2004:5

© Copenhagen 2004
Danish Institute for International Studies, DIIS
Strandgade 56, DK -1401 Copenhagen, Denmark
Ph: +45 32 69 87 87
Fax: +45 32 69 87 00
E-mail: diis@diis.dk
Web: www.diis.dk

Cover Design: Carsten Schiøler
Layout: Allan Lind Jørgensen
Printed in Denmark by Vesterkopi AS

ISBN: 87-7605-050-5

Price: DKK 50.00 (VAT included)
DIIS publications can be downloaded
free of charge from www.diis.dk

Hardcopies can be ordered at www.netboghandel.dk.
Wholesale for booksellers: Nordisk Bogcenter A/S,
Bækvej 10-12, DK-4690 Haslev, Denmark
Ph: +45 56 36 40 40
Fax: +45 56 36 40 39

Indhold

Resumé	4
Forord	5
Ny versus gammel terror	6
Definition af terror	7
Terrorismens historiske faser	8
Terrorens fjerde fase	12
Religiøs terror	12
Terror og globalisering	15
Terror i de-territorialiserede netværk	17
Terrornetværk	18
Terrornetværk og kompleks motivation	22
Spredning af masseødelæggelsesvåben	25
Vilje og evne til masseødelæggelse	26
Materiale til ødelæggelse	28
Opsamling: Den nye terrorisme	30
Konklusion: Prioriteringens kunst	33

Resumé

Den terrorisme, verden står overfor i dag, er på en række områder væsensforskellig fra tidligere tiders terror. Årsagen hidrører i fire distinkte udviklinger, der til sammen øger terrortruslen i forhold til tidligere tider: 1) Det ideologiske fundament er ikke-territorielt, i hovedsagen baseret på en totalitær udlægning af islam. 2) De vestlige samfund er åbne, globaliserede og derfor sårbare samfund. 3) De globalt agerende terrororganisationer er netværksbaserede og derfor yderst vanskelige at bekæmpe. 4) Tilstedeværelsen af store mængder, dårligt kontrollerede masseødelæggelsesvåben, materialer og teknik, samt et ikke-spredningsregime, hvis effektivitet ikke længere står mål med udviklingen, eftersom det var bundet til den bipolar verdensorden.

Således argumenterer nærværende rapport for, at den nye terror er yderst svær at bekæmpe helt, med mindre man radikalt indskrænker de vestlige samfunds friheds- og borgerrettigheder – hvilket rapporten på det skarpeste tager afstand fra. I stedet argumenteres der for, at indsatsen bør lægges der, hvor terrortruslen bliver eksistentiel eller strategisk, rammende vitale danske – eller mere bredt, vestlige interesser – således først og fremmest i forhold til masseterrorisme og sikring af de materialer, man skal bruge hertil.

Førord

Nærværende rapport er den første af tre fra et projekt om svage stater og terror. Det overordnede formål med projektet er at undersøge, hvordan Danmark mest effektivt kan bidrage til at øge kapaciteten til terrorbekæmpelse i svage stater og hjælpe disse til at leve op til FN's krav angående terrorbekæmpelse, først og fremmest Sikkerhedsrådsresolution 1373.

For at kvalificere diskussionen af hvilke problemer svage stater har i forhold til terrorbekæmpelse, og hvordan Danmark bedst kan øge kapaciteten til terrorbekæmpelse i svage stater, må man imidlertid først nærmere specificere terrortruslens natur og omfang. Dette gøres i nærværende rapport, *Den ny terror*, der er projektets første.

Herefter analyseres FN-systemets evne til at deltage i den internationale kamp mod terrorismen, som de er udtrykt i resolution 1373 og FN's anti-terrorkomité CTC. Denne del af diskussionen er holdt i projektets anden rapport, *FN og terror*.

Med udgangspunkt i konklusionerne fra de to første rapporter undersøges det i projektets tredje rapport, på hvilke områder Danmark mest effektivt kan bidrage til at øge kapaciteten til terrorbekæmpelse i svage stater, herunder hvordan sådanne initiativer vil kunne indpasses i Danmarks nye udenrigs- og bistandspolitik.

Ny versus gammel terror

Terrorisme er et gammelkendt fænomen. Nationale befrielsesbevægelser og separatister kendes i rigt mål op gennem historien. Ikke kun fordi separatister i reglen er blevet betegnet som "terrorister" af den centralregering, de bekrigede i deres kamp for national selvstændighed eller uafhængighed. Også hvis man indledningsvist definerer terrorisme som de metoder, de benytter i kampen for at nå deres mål, kan man trække linjerne langt tilbage i tiden. Nu er det langt fra kun nationale separatister, der har benyttet og benytter terror i kampen for at nå deres mål. Yderligtgående højre- og venstreorienterede politiske grupper har også i rigeligt omfang benyttet sig af terror. Men etnisk eller national separatisme og højre- og venstreorienteret vold har i reglen territorielt og nationalt bundne krav. Også i de tilfælde hvor grupperne kræver systemforandring, eksempelvis i socialistisk retning så som Baader-Meinhof eller Rote Armee Fraktion, kæmpes der normalt for at "befri" et specifikt territorium for et styre eller en styreform, den politiske gruppering ikke bryder sig om.

Terrorbegrebet er mangesidet i sin natur. Adskillige politiske aktører, der tidligere har lydt under betegnelsen terrorister, anses i dag – på grund af historiens gang – som mere eller mindre respekterede politiske ledere; jævnfør eksempelvis Menachem Begin, Yassir Arafat og Nelson Mandela. Også den modsatte bevægelse – fra frihedskæmper til terrorist – er der mange eksempler på. En af de mere kendte er Osama bin Laden, der har lært sit krigs-håndværk i den amerikansk støttede guerillakrig mod de sovjetiske styrker i Afghanistan. Skeptikere hævder da også gerne, at terrorist-betegnelsen blot er den aktør til del, der udfordrer den herskende ordens status quo og ikke har succes med det. Hvorfor de samme skeptikere også gerne fremhæver udsagnet 'den enes terrorist er den andens frihedskæmper'.¹

Hermed berører vi således den statsteoretiske debat om retten til modstand. I den kontinentale filosofi er en af de tidligste, moderne fortalere

¹ Et aktuelt, dansk eksempel på denne ordstrid er den tjetjenske eksilpræsident Aslan Maskhadovs rådgiver, Akhmed Zakajev, som Rusland anser som terrorist og uden held forsøgte at få udleveret fra Danmark i efteråret 2002. Den officielle begrundelse for Danmarks manglende udlevering af Zakajev, var den russiske anklagemyndigheds mangelfulde bevisførelse for Zakajevs angivelige terrorhandlinger. Den reelle årsag er dog nok snarere, at Zakajev i den danske offentlighed ikke anses som terrorist, men som repræsentant for en legitim tjetjensk modstandskamp mod de russiske besættelsesstyrker.

for retten til modstand den unge revolutionsbegeistrede republikaner og politiske romantiker in spe, Friedrich Schlegel, der i sit opgør med oplysningsforkæmperne Friedrich Schiller og Immanuel Kant, gør sig til fortaler for retten til at gøre oprør mod den herskende statsmagt. Således hævder Friedrich Schlegel, at man altid bibeholder modstandsretten i et system, hvor den republikanske – eller demokratiske – forfatning er sat ud af kraft. Men kun så længe oprøret medfører, at den demokratiske forfatning genoprettes. (Fr. Schlegel, SA, Bd. 1, s. 56, jævnfør Staun 2002, s. 177) Hvad Schlegel ikke beskæftigede sig med, var hvilke midler, oprøret måtte føres med. Med vold og i givet fald mod hvem? Eller blot med ord og fredelige protestformer, som eksempelvis Immanuel Kant ønskede det? En væsentlig del af terror-diskussionen handler således om distinktionen mellem *jus ad bellum* (retfærdige betingelser for at gå i krig) og *jus in bello* (betingelser for opførsel i krig). Terrororganisationer lægger nemlig stor vægt på at retfærdiggøre betingelserne for at gå i krig – eksempelvis at krigen er sanktioneret af Gud – mens de eksplicit bryder regelsættet for opførsel under krig. Særligt én karakteristik lægges der vægt på som definerende selve terrorismens natur, nemlig: angreb på uskyldige civile.

Definition af terror

Problemet med diskussionen af terror er, at selve definitionen af fænomenet er politisk. Ikke blot i den forstand at alle sproglige handlinger dybest set er politiske handlinger, men også fordi begrebet “terrorist” har en nedsættende karakter. Terror er en betegnelse, der besidder negative konnotationer, som man kan bruge ad libitum om sine og verdens fjender – enhver definition af en bestemt handling som “terror” eller betegnelse af en bestemt aktør som “terrorist” er derfor en politisk handling også den følgende. I nærværende rapport defineres terror som *en bevidst strategi, der involverer voldsanvendelse mod civile eller trussel herom for at skræmme og skabe opmærksomhed, som en ikke-statslig aktør benytter sig af til at nå et bestemt, først og fremmest politisk mål.*²

² Forskellen mellem ikke-statslig terror og statsterror, er, at når stater begår terror – eksempelvis bombeangreb mod civilbefolkningen under krig – udgør dette et brud på krigens love, som først blev fremført af den hollandske jurist, Hugo Grotius, og siden reguleret i Geneve og Haag konventionerne. Regler, der siden er kodificeret i FN’s menneskerettighedskompleks. Ikke-statslige aktørers adfærd er ikke på samme måde reguleret af krigens love. For en diskussion af terror-begrebet, se: Jenkins 1980; Hoffman 1998; Rapaport 2001; Erslev Andersen 2002; Rasmussen 2002; Cronin 2003; Pape 2004.

Terrorismens historiske faser

En anden årsag til problemerne med at definere hvad terror er, er at terrorbegrebet forandrer sig over tid og sted – som de fleste centrale politiske begreber. Hvis man som nærværende rapport definerer terror som ikke-statslig terror, kan man identificere fire faser³ i den moderne terrorisme bundet til større politiske omvæltninger i det internationale system: 1) Den konstitutionalistiske og nationalistiske terror bundet til opløsningen af de store multinationale europæiske imperier fra slutningen af det 19. til starten af det 20. århundrede. 2) Den anti-kolonialistiske og nationalistiske terror i forbindelse med afkoloniseringsprocessen efter Anden Verdenskrig. 3) 1970'ernes og 1980'ernes højre- og venstreorienterede terror under den Kolde Krig. 4) Den globaliserede og religiøst-nationalistiske terror fra slutningen af 1990'erne – med et foreløbigt højdepunkt i Al-Qaidas angreb den 11. september 2001.

Den ikke-statslige terrors *første fase* er bundet til opløsningen af de europæiske monarkier, især de multinationale imperiers opløsning. Skoleeksemplet er den franske revolution, og den væsentligste følgevirkninger heraf var således den signaleffekt, revolutionsideerne havde for de anti-monarkiske bevægelser overalt i Europa. Opkomsten af nationalismen og forestillingen om, at statens autoritet ikke – som hidtil antaget – kunne hente sin legitimitet i forestillingen om monarkens nedarvede og gudgivne ret til at regere, men i stedet måtte søge sin raison d'être i forbindelsen mellem regenten og de regerede, folket, satte gang i de nationale bevægelser i hele Europa, ikke mindst i de tre store, multinationale imperier: Rusland, Østrig-Ungarn og det Osmanniske Imperium.⁴ Samtidig opstod der nye universalistiske ideologier, såsom kommunismen/socialismen, af den fremmedgørelse og udnyttelse, det 19. århundredes kapitalisme udsatte de lavere klasser for. I denne tid udbredtes også ideerne fra den italienske republikanske ekstremist, Carlo Pisacane, om vold som et nødvendigt og retfærdigt politisk middel. "Ideer er et resultat af gerninger" – ikke omvendt – hævdede han og argumenterede for, at brug af vold var nødvendigt for ikke blot at skabe opmærksomhed om en sag, men informere, uddanne og i sidste instans vinde masserne for revolutionen. Voldens didaktiske formål kunne aldrig erstattes af pamfletter, plakater eller forsamlings, hævdede Pisacane. (Hoffman 1998) Disse ideer tog den russiske konstitutionalistiske bevægelse, Narodnaja Volja,

³ Jævnfør Hoffman 1998; Rapaport 2001; Cronin 2003.

⁴ (Knudsen 1989)

Folkets vilje, i 1878 til sig i sin kamp mod tsarens herredømme. I deres forsøg på at omstyrte tsaren udvalgte de specifikke individer, som gruppen anså for at have en særlig symbolværdi for tsar-dømmet, som værende sande repræsentanter for den autokratiske russiske stat, og søgte at likvidere dem. Gruppen betegnede netop sig selv som “terrorister” – ikke “guerillaer” – da guerilla-gruppers mål er af militær og ikke civil art. (Rapoport 2001, s. 419) Aktionerne toppede med mordet på tsar Aleksandr II i 1881. Efter mordet bredte den anarkistiske forestilling om “propaganda per gerning” sig til resten af Europa – ikke mindst til de nationale bevægelser i det østrig-ungarnske og det Osmanniske imperium, og terror-bølgen toppede med mordet på Ærkehertug Franz Ferdinand den 28. juni 1914 i Sarajevo. Et mord der gav startskuddet til Første Verdenskrig.⁵

Den anden fase i den moderne terrorisme er relateret til afkoloniseringen af den tredje verden, som startede efter Første Verdenskrig, men først for alvor kom i omdrejninger efter Anden Verdenskrig. I denne periode blev terror-begrebet i reglen brugt til at referere til de voldelige revolter, der opstod i forbindelse med en lang række anti-kolonialistiske og nationalistiske bevægelser i Afrika, Mellemøsten og Asien. Lande som Kenya, Israel og Algier skylder delvist deres selvstændighed til nationalistiske bevægelser, der brugte terror mod kolonimagterne. Således fik terror-betegnelsen i denne periode i stigende grad en konnotation af “befrielseskamp”.

Den tredje fase af terror-begrebet er knyttet til den Kolde Krigs ideologiske kamp mellem øst og vest. De radikale marxistiske, leninistiske og maoistiske studenterbevægelser, der startede som en del af ungdomsoprøret og i protest mod Vietnam-krigen, udviklede sig i takt med koldkrigens nedkøling til anti-amerikanske og anti-kapitalistiske bevægelser, der var villige til at bruge terror mod deres egne medborgere for at nå de angivne mål. Ikke mindst Vietcongs sejr over USA virkede som et opråb til revolutionsbegejstrede over hele kloden. Og forestillingen om, at terror kunne destabilisere de vestlige samfund, fostrede grupper som RAF og De Røde Brigader pænt hjulpet på vej af sovjetisk moralsk støtte og skjult finansiering. Således blev et revolutionært etos gerne knyttet sammen med et separatistisk mål – som eksempelvis ETA eller IRA. På den anden side stod de højreorienterede terrorgrupper, der, som Contraerne

⁵ Den dag i dag er der endnu terrorbevægelser, hvis ideologiske ophav er kampen for national selvstændighed fra et undertrykkende imperium – eksempelvis i Tjetjenien.

i Nicaragua, blev støttet af USA for netop at bremse de revolutionære grupper og det, man anså som kommunismens verdensudbredelse. I terrorens tredje fase skete der i forhold til Mellemøst-konflikten en øget internationalisering af terroren, dels foranlediget af den Kolde Krigs kamp mellem Øst og Vest, dels foranlediget af PLO's brug af baser i forskellige mellemøstlige lande, samt deres udførelse af terror i tredjelande – eksempelvis München Olympiade massakren i 1972, kidnapningen af OPEC ministrene i Wien i 1975, og flykapringerne i Uganda i 1976 og Somalia i 1977. Samtidig skete der en ændring i taktik. I løbet af 1970'erne blev der således årligt foretaget mere end 100 flykapringer, hvor formålet var at skaffe gidsler.

Den terrorisme, verden står overfor i dag – *den fjerde fase i terroren* – er knyttet til især to elementer. Dels til udbredelsen af totalitær religiøs ideologi. Dels til globaliseringsprocessen, som frem for alt den industrialiserede verden har oplevet i tiden efter den Kolde Krig.⁶ I løbet af 1990'erne skifter den transnationale terrorisme, ifølge Lars Erslev Andersen, således karakter fra at være politisk terrorisme, der har et konkret politisk, gerne revolutionært mål, som man søger at fremme ved vold, til at blive terror, der er baseret på mere abstrakte religiøse mål, der har apokalyptiske eller eskatologiske træk. Den revolutionære etos, der var kendetegnende for den Kolde Krigs terror, bliver i stigende grad erstattet af et religiøst verdensbillede.⁷ Samtidig betyder globaliseringen og især den teknologiske udvikling, der er knyttet hertil, at den 'nye', 'transnationale' eller 'globaliserede terror' – kært barn har mange navne – er radikalt anderledes end den 'gamle terror'. Dels er den ikke bundet til noget specifikt territorium. Dels er den markant anderledes set i forhold til den potentielle fare, de vestlige samfund skal imødegå. Årsagen hidrører i fire distinkte udviklinger, der til

⁶ David Rapoport anser den fjerde terror-fase som havende sit udspring i Mellemøstens fundamentalistiske udlægning af islam, først og fremmest den islamiske revolution i Iran i 1979 og de sovjetiske troppers nederlag og tilbagetrækning fra Afghanistan i 1989. (Rapoport 2001; Rapoport i Cronin & Ludes 2004) Se også Erslev Andersen for en lignende position. (Erslev Andersen 2002). Heroverfor argumenter Andrey Kurth Cronin, at det er mere passende at se den fjerde terror-bølge som bundet til globaliseringen, eller rettere anti-globaliseringsbevægelserne og spændingerne mellem rige og fattige nationer, såvel som mellem eliten og de underprivilegerede i disse nationer. (Cronin 2003, s. 35) Se også Rasmussen 2002; Beck 2003, for en sådan position. I nærværende rapport lægges vægt på begge karakteristika – eksempelvis illustreret i Al-Qaida, der både er en de-territorialiseret og globaliseret organisation, hvis funktionsduelighed og slagkraft netop er bundet til globaliseringen, ligesom den er funderet i en totalitær, fundamentalistisk udlægning af islam.

⁷ Som eksempel på den traditionelle politiske terror, nævner Erslev Andersen den palæstinensiske nationalistiske terrorisme, der søger at gøre opmærksom på den palæstinensiske sag og ønsker at oprette en palæstinensisk stat. Heroverfor stiller han Al-Qaida, hvis erklærede mål i hans øjne er eskatologisk og apokalyptisk i sit fundament. (Erslev Andersen 2002)

sammen øger terrortruslen i forhold til tidligere tider: 1) Det ideologiske fundament er totalitært, i hovedsagen baseret på en radikal udlægning af islam. 2) De vestlige samfund er åbne, globaliserede og derfor sårbare samfund. 3) De globalt agerende terrororganisationer er netværksbaserede. 4) Tilstedeværelsen af store mængder, dårligt kontrollerede masseødelæggelsesvåben, -materialer og -teknik, samt et ikke-spredningsregime hvis effektivitet først og fremmest var bundet til den Kolde Krigs bipolaritet, der gjorde, at hver lejr sikrede sine allierede og derved holdt teknik og materialer under central kontrol. En kontrol, der i dagens unipolære verden er kraftig svækket.

Nogle af disse tendenser har man naturligvis set før i tiden, mens andre er nye. Hvad de gamle tendenser angår, så gælder det, at det kvantitative løft, der er sket i tendensernes hyppighed – eksempelvis brugen af selvmordsterrorisme, netværksorganiseringen og udbredelsen af globaliseringen – får et kvalitativt skift som konsekvens, hvorved man kan tale om en fjerde fase i terrorismens udvikling.

Terrorens fjerde fase

Når man følger terrorens tre første historiske faser, er det karakteristisk, at det for alle tre faser gælder, at terroren opstår indenfor rammerne af et ideologisk fundament, der retfærdiggør brugen af terror. Den nationale eller separatistiske terror havde nationalismen, gerne i nationalromantisk udformning, som sin bevæggrund. Anti-kolonialismens terror trak dels på lignende nationale bevæggrunde, dels på opfattelsen af uretfærdighed i kolonimagternes udnyttelse af deres tredjeverdens undersåtter. Den socialistisk eller kommunistisk inspirerede terror fra 1970'erne-1980'erne underbyggedes af marxismen/socialismen, den højreorienterede terror af frygten for marxismen. Den globale, religiøst inspirerede terror, der er opstået efter den Kolde Krig, trækker i sin nuværende form i al væsentlighed på en totalitær, nationalistisk, anti-modernistisk og anti-vestligt udgave af islam, som har sit udspring i den iranske revolution i 1979 og i udbredelsen af den saudiarabiske wahabisme (salafi-islam).

Religiøs terror

Den fjerde fase i terrorismen er anderledes end tidligere tiders terror på grund af sit religiøst-nationalistiske fundament. Det apokalyptiske verdensbillede, der underbygger de totalitære, religiøst-nationalistiske terrorgruppers modstand⁸, er i stand til i en uhyggelig grad at dehumanisere deres fjender. Samtidig betyder selve det, at den religiøse terror henter sine bevæggrunde hos "Gud" og ikke i verdslige/politiske idealer, at kompromis, forhandling og politiske løsninger er udelukkede eller i al fald kraftigt vanskeliggjorte. Nu har også andre store "ismer", eksempelvis kommunismen, fascismen eller nazismen, historisk set også været eminente til at dehumanisere deres modstandere. Forskellen er, at disse ideologier først og fremmest har været båret frem af stater og har haft specifikke, territoriale målsætninger.⁹ Det ideologiske mål hos de radikale islamister er ikke statsbåret, ensidige territorielt¹⁰ – som eksempelvis kommunismen under

⁸ Osama bin Laden har via interviews og udtalelser til medier givet udtryk for, at han er inspireret af salafistiske (eller wahabistiske) ideologer, såsom den islamisk lærde Ibn Taymiyah fra det trettende århundrede, samt de saudiarabiske imamer Salman Al Awdah og Safar Al Hawali. Herudover fremhæver han gerne sin tidligere mentor, Abdallah Azzaam, grundlæggeren af Hamas, Ahmed Yasin, og ophavmanden bag den første World Trade Center bombe, Omar Abdel Rahman, som forbilleder. (CRS Report for Congress, RS21973).

⁹ Målet er også anderledes end eksempelvis pan-arabismen, i og med at det ikke er etableringen af et antal stater, ensidige én stat, men snarere oprettelsen af et imperium i watsonsk forstand. (Watson 1992)

¹⁰ Al-Qaidas mål er at "etablere en verdensomspændende islamisk stat, der er i stand til direkte at udfordre USA, Kina, Rusland, og det den anser som en jødisk-kristen og konfusiansk dominerende". (US Department

den Kolde Krig – men ikke-territorielt, båret af ikke-territorielt organiserede netværk og organisationer, samt af enkeltpersoner. Den radikale udlægning af islam, som eksempelvis Al-Qaida fremfører, er ganske vist også i et eller andet omfang støttet ideologisk af stater som eksempelvis Iran og Saudi Arabien, ligesom de også støttes af pengemænd fra disse to lande. Men pengene og den politiske og ideologiske støtte stammer også andre steder fra, herunder rigmænd, organisationer og religiøse miljøer i Vesten, hvorfor forbindelsen ikke i samme omfang kan vises tilbage til bestemte steder eller bestemte stater. Det gør, at konflikten er anderledes asymmetrisk i natur end eksempelvis den Kolde Krig, hvorfor et potentielt modsvar må være anderledes end tidligere.

Derudover indeholder den religiøse terror også en systemisk konflikt, i og med at den religiøst-nationalistiske terror reelt set udfordrer det westfalske statsystem fra 1648, med enheder baseret på sekulære – og siden nationale og demokratiske – stater.¹¹ For selvom der også tidligere var religiøse elementer i de fleste terrororganisationers ideologi – ikke mindst på grund af, at nationale identitetskonstruktioner, for eksempel politisk-romantiske sådanne, i reglen har et vist element af religiøse referencer i sig. Og selvom islam også spillede en væsentlig rolle i 1970'ernes og 1980'ernes mellemøstlige terror, så var den styrende konflikt dengang enten én mellem to grupper af stater, Øst mod Vest, eller to nationers kamp om samme territorium. I den fjerde fase er det ikke længere terrorens formål at etablere sekulære nationalstater, da disse netop står i vejen for etableringen af et pan-islamisk kalifat baseret på sharia lov, som eksempelvis Al-Qaida hævder at arbejde for. Derved transformerer den religiøse terror kampen mod terror til en kamp om det internationale politiske systems organiseringsmåde. Den ideologiske totalitarisme, som de vestlige samfunds radikale, islamistiske fjender baserer deres verdensbillede på – den religiøse og politiske selvforståelse, der legitimerer masse mord på uskyldige civile, og gør, at selvmordsterrorister er villige til at ofre deres eget liv for en given sag – bryder således ikke kun med det internationale kodeks

of Defense, Information Report, 199810163909; her hentet fra www.judicialwatch.org) Således arbejder Al-Qaida for at "bevæge, incitere og mobilisere den (islamiske) nation", indtil den når sit revolutionære "antændingspunkt", og derefter forene verdens muslimer i et "fromt kalifat", der styres af islamisk lov og følger islamiske principper i pengesager og social adfærd. (CRS Report for Congress, RS21973, s. 6) Al-Qaida har siden 1996 opfordret til hellig krig mod USA under henvisning til "amerikanske forbrydelser mod islam", der angiveligt er en del af et "zionistisk-korstog", hvis formål er at udrydde muslimerne. (CRS Report for Congress, RS21695)

¹¹ For en diskussion af det internationale politiske systems struktur, se Waltz 1979; Buzan, Jones & Little 1993.

for tilladelig krigsførelse (jus in bello), men generelt med de sekulære, demokratiske, individbaserede vestlige samfund.

Hertil sker der i den fjerde fase også et skift i taktik, nemlig fremvæksten af selvmordsterrorisme. Denne ændring har også udgangspunkt i en radikal udlægning af islam og har sit oprindelige ideologiske udspring i den islamiske revolution i Iran i 1979. (Rapoport 2001) Men selvom vi op gennem 1980'erne ser en række selvmordsangreb, er det først fra år 2000, at selvmordsterroraktionerne, kvantitativt set, får et løft. Således er 72 procent af de islamiske selvmordsaktioner, der er registreret til dato, sket fra og med år 2000.¹² Og selvom det ikke kun er islamiske terrorister, der tyer til selvmordsoperationer – de Tamilske Tigre er, ifølge Robert A. Pape, den terrorgruppe, der til dato har foretaget flest selvmordsoperationer¹³ – har de senere års væsentligste stigning i brugen af selvmordsoperationer først og fremmest skyldtes, at radikale islamiske terrororganisationer i stigende grad har benyttet sig af selvmordsbombere.

Endelig har der været en tendens til, at terroren i stigende grad retter sig væk fra militære og diplomatiske mål i retning af at anrette så store skader som muligt mod civilbefolkningen. (Taarnby 2003, s. 8) En af årsagerne er, ifølge Martha Crenshaw (Crenshaw 2002), at det, der startede med at rette sig mod militære og politiske mål, og som sideeffekt havde civile dødsfald i et mere eller mindre begrænset omfang, formentlig har ført til en vis forråelse af den enkelte terrorist og i den enkelte terrorgruppe – netop som følge af brugen af terror. En anden årsag er givetvis en følge af den bevidste strategi, som Al-Qaida valgte, da de udsendte en krigserklæring mod USA i 1996 i forbindelse med sprængningen af de amerikanske ambassader i Kenya og Tanzania 1998, hvor mere end 260 mennesker blev dræbt, heraf 12 amerikanere.¹⁴

¹² Jævnfør Taarnby 2003; Rapoport 2001. Robert A. Pape sætter angrebet på den amerikanske ambassade i Beirut i april 1983 som 'starttidspunktet' for den moderne bølge af selvmordsangreb. I hans opregning har der været 183 selvmordsangreb siden 1983: 31 angreb i 1980'erne, 104 i 1990'erne og 53 i 2000-2001 alene. En markant stigning, ikke mindst fordi det totale antal af terrorangreb verden over i samme periode faldt fra 666 i 1987 til 274 i 1998 og 348 i 2001. (Pape 2004, s.1) Årsagen til stigningen forklarer Pape med, at selvmordsstrategien virker, især på vestlige demokratier. Scott Atran opgør antallet af selvmordsangreb fra 2000 til 2003 til mere end 300 angreb, der kostede mere end 5.300 mennesker livet og sårede tusinder. (Atran 2004, s. 69)

¹³ Jævnfør (Pape 2004, s. 1). Herudover har det kurdiske PKK og de Tamilske Tigre i høj grad også brugt selvmordsaktioner, ligesom japanerne gjorde det med deres kamikaze-flyvninger under Anden Verdenskrig. Ideen om at ofre sit liv for nationen på slagmarken har derudover i det hele taget været en fast bestanddel af den politisk-romantiske tænkning siden senromantikken (Staub 2002).

¹⁴ (Zanini og Edwards 2001, s. 33).

Således har terrorismen i den fjerde fase skiftet strategi fra at ønske så mange menneskers opmærksomhed ved så få menneskers død til – udover at få så meget opmærksomhed som muligt – nu også at have et isoleret mål om at slå så mange mennesker ihjel som muligt. Hvilket får nogle analytikere til at fremhæve, at den nye terrorisme vil have færre forbehold mod at benytte sig af ukonventionelle våben, herunder masseødelæggelsesvåben, end tidligere tiders terrorister. En tendens, der yderligere støttes af den ikke-territorielle ideologiske overbygning, samt af det apokalyptiske element i den totalitære udlægning af islam, som eksempelvis Al-Qaida står bag.

Terror og globalisering

Terrortruslen er i den fjerde fase også anderledes derved, at Vesten er under påvirkning fra en lang række udviklingsprocesser, der knytter sig eksistentielt til de vestlige samfunds natur, og som kan samles i globaliserings-begrebet. Processen har en systemændrende karakter, og gør samfundene langt mere sårbare over for terrorangreb end tidligere.

Man kan anskue globaliseringen som en proces, der ophæver distinktionen mellem disciplinen international politiks konstituerende inside/outside-dikotomi¹⁵ og de institutioner, der knytter sig hertil.¹⁶ Globaliseringen er således en proces, der de-territorialiserer og de-temporaliserer menneskelig handlen såvel som betingelserne herfor. Således opfattes det globale med Manuel Castells (Castells 2000) som et “network of flows”, snarere end som forud konstituerede enheder og aktører. Dermed udgøres enhederne i den globale informationsøkonomi af informations-, vare- og kapitalstrømme, snarere end af organisationer. Globaliseringen påvirker således ikke blot de enkelte staters absolutte eller relative kapabilitet i forhold til de andre aktører i systemet; den forandrer også systemet. Betingelserne for legitimitet og magt forandres, således at staternes identitet som legitime politiske institutioner på længere sigt udfordres, ja, undergraves af globaliseringen. Politisk autoritet og (national eller kulturel) identitet adskilles, da magten de-territorialiseres, så den ikke blot flytter ned på lokalt niveau og op på regionalt eller superstatsligt niveau, men tildeles eller tilkæmpes af globale finansielle, politiske og med tiden militære netværksstrømme.

¹⁵ Jævnfør eksempelvis (Walker 1993).

¹⁶ (Bartelson 2000)

Den tyske sociolog, Ulrich Beck, opererer med en tredeling af globaliseringsbegrebet: "Globality", "globalism" og "globalization".¹⁷ "Globalization" betyder for Beck den proces, der ikke blot nedbryder de traditionelle nationale barrierer indenfor økonomi og politik men også erstatter dem med en ikke-territoriel verdenshorisont. "Globalism" bruger Beck til at betegne de specifikke politiske tiltag, der vedtages med henvisning til globaliseringsprocessen, hvor verdensmarkedet erstatter eller supplerer traditionel nationalstatslig politisk handlen. Det begreb, der imidlertid er mest interessant i nærværende sammenhæng, er globality-begrebet. "Globality" karakteriserer for Beck det fænomen, at strategiske aktører har en global horisont og midler til at projicere magt på tværs af kloden. Ikke at fænomenet er synderligt nyt. De interne europæiske krige har haft globale dimensioner siden det 17. århundrede, med syv-årskrigen som første pregnante eksempel. Det nye er, at der udover den militære eller strategiske globalitet, som de europæiske stormagter og den Kolde Krigs supermagter besad, er opstået en civil global infrastruktur, der muliggør, at ikke-statslige aktører kan projicere deres konflikter ud overalt i verden. Hvor det tidligere udelukkende var den første verden, der bragte sine konflikter til den tredje verden, kan også den tredje verden i dag bringe sine konflikter til den første verden, som Mikkel Vedby Rasmussen udtrykker det. (Rasmussen 2002)

Hvor transcenderende for systemet den nye, globaliserede terror er, viser angrebet den 11. september 2001. Som Ulrich Beck udtrykker det, så udfordrer den nye terror vores traditionelle begrebsverden, hvad angår krig og fred. Selv et begreb som "fjende" er der problemer med, når man skal karakterisere gerningsmændene bag angrebet, idet begrebet "fjende" formidler et budskab om hære, der sejrer eller udslettes i slag, der igen kodificeres med "våbenhviler" eller "fredsaftaler". Terrorangrebene indfanges heller ikke af et begreb som "kriminalitet", ligesom det heller ikke kan rummes af "national retspraksis", mener Beck. Hvad denne sprogforvirring udtrykker, er, at hele vores begrebs- og forestillingsverden og de institutioner, der knytter sig til sikkerhed og risiko, er under udfordring.¹⁸ Det,

¹⁷ Denne tredeling benyttes for derved at undgå en situation, hvor det overordnede globaliseringsbegreb bruges til både at beskrive en proces, der forårsager bestemte udviklinger, ligesom det benyttes til at betegne resultatet af denne proces.

¹⁸ Beck mener, måske noget overilet, at begreberne er gjort historisk overflødige af 11. september 2001. I stedet opererer han med et begreb om "global risk society", som søger at indkredse den senmoderne tilstand, der gør, at "vore civilisations beslutninger involverer globale konsekvenser og farer, og disse modsiger radikalt det institutionaliserede sprog om kontrol – ja, løftet om kontrol – som udstråles til den globale offentlighed, når der sker katastrofer". (Beck 2003, s. 257)

vi tidligere har oplevet på informations- eller kulturområdet, sker nu i den militære sfære: nemlig "afstandens død". Begrebet, som også filosofen Paul Virilio beskæftiger sig med i sin diskussion af "chronopolitics",¹⁹ betyder, at statens monopol på vold udfordres af ikke-regerings-aktører, der er organiserede i de-territorialiserede og decentraliserede netværk og flows.²⁰ Hvorfor vi, ifølge Beck, måske står ved indgangen til en tidsalder, hvor krigsførelse individualiseres og privatiseres. En tid, hvor det ikke længere er stater, der bekriger stater, men individer, der bekriger stater og andre individer. Således mener Beck, at vi bevæger os mod en æra, hvor vi risikerer, at muren mellem det militære og det civile brydes ned, som det sker for muren mellem skyldig og uskyldig, mistænkt og ikke-mistænkt.

Hvis de ovennævnte tendenser holder stik, og den ny terror er et globaliseringsfænomen – globaliseringens skyggeside, så at sige – da nødvendiggør det et skift i policy-forståelse i de institutioner, der skal håndtere terrortruslen. Man må så at sige acceptere terror som en gængs risiko i den globaliserede verden og i stedet lægge vægt på at forhindre de trusler, der er strategiske eller eksistentielle for de vestlige samfund. Der må således ske et skift fra risikominimering til risikohåndtering. Hvis man fortsætter den nuværende strategi og søger at fjerne alle risici for terrorangreb, risikerer man at ende i en situation, hvor borgerne må acceptere daglige, tilfældige sikkerhedstjek og almen overvågning. I sidste ende demokratiets død, mener Beck.

Terror i de-territorialiserede netværk

Globaliseringen og især informationsteknologien har også en direkte effekt på terrorgruppernes form og funktion, idet den muliggør, at organisationer kan fungere effektivt som transnationale og de-territorialiserede netværk, der etableres på ad hoc basis. En organisationsform, der vanskeliggør bekæmpelse af dem. For selvfølgelig har terrororganisationer længe haft et internationalt element, eksempelvis PLO, der op gennem 1970'erne havde træningsfaciliteter i mange af de mellemøstlige lande, modtog finansiering fra de samme lande, samt fra den europæiske og amerikanske palæstinensiske diaspora, ligesom mange af deres terrorhandlinger foregik i tredjelande. Det nye er, at terrororganisationernes evne til at agere på globalt plan via internationale netværk på grund af den teknologiske udvikling har nået et omfang, der gør, at det har fået en systemforanderende karakter. Således er de i stand til at løfte konflikter på enheds- eller statsniveau

¹⁹ Se Der Derian 2004.

²⁰ På længere sigt mener Beck endog, at "afstandens død" betyder enden på statens voldsmonopol. (Beck 2003, s. 257)

op på systemniveau i en sådan grad, at det reelt har ændret det internationale politiske system, samtidig med at midlerne til at bekæmpe terroren endnu er bundet til det statslige niveau.²¹ Derudover er der sket et skift i motiveringsgrundlaget for, hvorfor terrorister begår deres aktioner, således at bevæggrunden for de globalt agerende grupper ikke længere er lokalt, men underbygget af det, man kan kalde et "komplekst motivationsgrundlag", hvor rationalet er en blanding af lokale (forstået som mellemøstlige) årsager, årsager fra diaspora-niveau, først og fremmest Vesteuropa, samt årsager fra globalt niveau.

Terrornetværk

Den fjerde fase af terrorismen er således også anderledes i forhold til den måde, de globale terrororganisationer organiserer sig på. Al-Qaidas organisatoriske og operationelle struktur er markant anderledes end andre, tidligere terrorgruppers. Al-Qaida er ikke bare en gruppe eller en organisation, endsig en alliance. Det er et netværk.²² Det får konsekvenser for den måde, man skal bekæmpe terroren på.

Mens Al-Qaida endnu kunne operere frit i Afghanistan, fungerede netværket som et såkaldt cirkel-netværk (wheel-network), hvis kernegruppe koordinerede aktiviteterne i forhold til funktionelt specificerede "nodes" – knudepunkter – associerede terrororganisationer, støttegrupper eller enkeltindivider i en lang række lande.²³ Hertil kom en sammensat pulje af nærtstående islamiske politiske

²¹ De-territorialiseringen byder også på problemer, juridisk set. Således kan det rent juridisk være svært at fastslå, på hvilket territorium en given terrorhandling er blevet udtænkt og planlagt, ligesom det er vanskeligt at fastslå, hvor Al-Qaida hører hjemme, rent juridisk. Begge problemstillinger har eksempelvis været centrale i retsforfølgelsen af Mounir al-Motassadeq fra Al-Qaidas tyske afdeling, der deltog i angrebet 11. september 2001. Således er der i tysk lovgivning for det første ikke hjemmel til at dømme nogen for medlemskab af en (forbudt) udenlandsk organisation. For det andet har et af al-Motassadeq's forsvarers kardinalpunkter været at fremføre, at 11. september-angrebet ikke blev planlagt i Tyskland – men i Afghanistan – hvorfor det ikke falder ind under en tysk domstols jurisdiktion.

²² Et netværk defineres som en serie knudepunkter, der er forbundet gennem gentaget interaktion. Knudepunkterne kan være computere, individer, organisationer, eller virksomheder, der interagerer enten direkte med hinanden eller via andre knudepunkter. Cirkel-netværk (wheel-, hub-, eller star-network) er bygget op omkring et eller flere centrale knudepunkter, der fungerer som kommunikations- eller koordinationscentre, mens kædenetværk er mere flade i strukturen. (Kenney 2003, s. 205, note 4)

²³ Kernegruppen bestod i Afghanistan-tiden af Osama bin Laden som øverste chef eller general emir, der, sammen med sin umiddelbare underordnede, emir Abu Ayoub al-Iraqi, stod for ideologisk og religiøs inspiration, strategisk rådgivning og ledelsesmæssig kontrol af organisationen – koordineret med det rådgivende organ, shura majilis, bestående af Al-Qaidas mest erfarne medlemmer, blandt andet Dr. Ayman al-Zawahiri. Under shura majilis befandt der sig fire operationelle komiteer: 1) Militær-komiteen. 2) Komiteen for finans- og forretningsaffærer. 3) Komiteen for fatwa og islamiske studier. 4) Komiteen for medier og offentlighedsarbejde. Hver komite var ledet af en emir og organiseret som en selvkørende, kompartmentaliseret gruppe. Beslutningsstrukturen var, i det mindste i Afghanistan-tiden, hierarkisk, bygget op omkring cirkel-netværkets centrale knudepunkter. (Gutnaratna 2002; Kenney 2003)

partier og interesseorganisationer, såsom det Muslimske Broderskab, venligtsindede muslimske lande, samt mere uafhængige, selvstændige terrororganisationer, som Al-Qaida samarbejder med på ad hoc basis.

Den netværksstruktur, Al-Qaida var bygget over, har organisatorisk set stor lighed med 1990'ernes colombianske eller mellemamerikanske narko-karteller, så som Medellín og Cali kartellerne. (Kenney 2003, s. 192) Både Al-Qaida og Medellín var organiseret i transnationale netværk, der havde en relativt flad beslutningsstruktur, hvor medlemmerne var knyttet sammen i halv-autonome celler, der foretog vigtige operationer på selvstændig basis. Begge organisationstyper lægger stor vægt på omhyggelig forberedelse og planlægning af operationerne og gør en dyd ud af informationsindsamlingen. I virkeligheden er informationsindsamling og informationsbearbejdelse et kerneområde: Begge organisationer lærer af erfaring, tilpasser deres operationer og strategier i forhold til informationsindsamling og feedback fra organisationsnetværkets knudepunkter. Begge er derfor basalt set vidensorganisationer, etableret med inspiration fra erhvervslivets globale netværks virksomheder. (Kenney 2003, s. 192)

En netværksvirksomhed defineres af Manuel Castells som "den specifikke form for virksomhed, hvis system af midler konstitueres af knudepunkter af dele af autonome målsystemer". (Castells 2000, s. 189) Således er netværkets enkelte dele på samme tid autonome i forhold til netværket og afhængige af netværket, ligesom de kan være en del af andre netværk. Et netværks effektivitet afhænger primært af to ting: 1) Dets interne og eksterne forbundethed – netværkets strukturelle evne til at indsamle, bearbejde og distribuere de informationer og målsætninger, der er til stede i netværket. 2) Dets målkonsistens – altså, hvorvidt netværkets interesser er sammenfaldende med de enkelte deles interesser.

Det, der karakteriserer den nuværende teknologiske revolution, er, ifølge Castells, således ikke blot den centrale stilling, som viden og information indtager. Det er *brugen af viden og information til at generere ny viden og bearbejde viden*. Og her har netværksorganisationer en strukturel fordel i forhold til traditionelle, hierarkiske top-down organisationer, såsom eksempelvis de statslige bureaukratier, der har til opgave at bekæmpe terrororganisationerne.²⁴

²⁴ Netværksorganisationers strategiske fordele i den globaliserede verden i forhold til mere traditionelle, hierarkiske organisationer kan bedst vises med et eksempel fra økonomiens verden. En af de mest innovative IT-pionerer, Cisco Systems, blev skabt i 1985 af to Stanford professorer med en investering på 2 millioner

Det, der gør, at en organisation som Al-Qaida kan operere som et cirkel- eller et kædenetværk, er den nye informationsteknologi, først og fremmest mobil- og satellittelefoner og internettet. Via internettet kan Al-Qaida udbrede sin ideologi i et virtuelt fællesskab med chatrooms og hjemmesider, der udbyder propaganda. Ved at lægge stillbilleder og videoer af terrorhandlinger eller gidselaktioner ud på nettet kan de få deres budskab ud til massemedierne og almindelige brugere og derved sprede frygt og terror i befolkningen. Også uddannelse i terrorhandlinger og guerillakamp benyttes nettet til. Dels via "The Al-Qaeda Manual" eller "Encyclopedia of Jihad", der begge er blevet udbredt via nettet, og som tilbyder professionel træning i terrorvirksomhed og guerillateknikker. Al-Qaida har også benyttet kortlivede hjemmesider til at instruere i, hvordan man bruger en mobiltelefon som fjernstyret detonator til en bombe og underviser i, hvordan man planlægger en kidnappingsaktion eller overvåger folk forud for en aktion. Nettet bruges også til almindelig research forud for terror-aktioner – mange byggetegninger og grundplaner over offentlige bygninger ligger eksempelvis offentligt tilgængelige på nettet. Al-Qaida har også brugt internettet til intern kommunikation, enten via kodebeskeder i forskellige chatrooms eller ved at bruge offentlige netcaféer til at åbne en e-mail-adresse, der kun bruges én gang til at sende én besked, hvorefter den lukkes ned. Også krypterede e-mail-beskeder har organisationen benyttet sig af, hvor krypteringen leveres af private, offentligt tilgængelige krypteringsprogrammer, der kun vanskeligt – hvis overhovedet – kan brydes af myndighederne. Problemet med krypterede beskeder er, at de også tiltrækker opmærksomhed, hvorfor Al-Qaida er noget tilbageholdende på dette område. Nettet bruges også til fundraising og rekruttering – eller i det mindste som et sted, hvor man kan komme i kontakt med folk, der kan være enten potentielle kandidater til medlemskab af en terrorgruppe eller mulige leverandører af likvide midler. Problemet med at bruge nettet til eksempelvis fundraising er, at hjemmesiderne er nødt til hele tiden at skifte adresse for ikke at blive lukket af myndighederne eller udsat for hacker-angreb, ligesom adresserne kan bruges som indgange til organisationen i myndighedernes kamp mod Al-Qaida.

dollars. Firmaet, der havde base i San Jose, Californien, skulle producere switche og routere til direkte datakommunikation i digitaliserede kommunikationsnetværk. Firmaets første produkt blev sendt af huse i 1986, og selskabet gik på børsen i 1990. Allerede da lå dets årlige indtægt på 69 millioner dollars. I 1999 var tallet steget til 12,2 milliarder dollars, og firmaets markeds kapitalisering lå på 220 milliarder dollars – eller fire gange General Motors.

Hvor vanskeligt det er for traditionelle, hierarkiske organisationer at konkurrere med netværksorganisationer i en globaliseret verden, vidner da også de colombianske og amerikanske myndigheders problemer med at bekæmpe de mellemamerikanske narkokarteller om. For at få øget slagkraft valgte de colombianske myndigheder med amerikansk hjælp således i løbet af 1990'erne at skifte til et task-force approach, hvor de kombinerede politienheder med militære enheder i små missioner med udbredt autonomi og en kort beslutningscyklus. Efterretningerne fik de fra amerikanerne, der opsnappede telekommunikation, leverede satellitovervågning og udlovede penge for informationer og tilfangetagelsen af kendte narkokartel-medlemmer. Resultatet var i første omgang bemærkelsesværdigt. De amerikanske og colombianske myndigheder arresterede tusinder af mistænkte narkokriminelle, beslaglagde tonsvis af narko og millioner af dollars. I perioden 1989 til 1996 tilfangede eller dræbte myndighederne under den såkaldte "leadership interdiction" politik næsten alle cheferne fra de dominerende Medellín og Cali karteller. Problemet var bare, at det ikke stoppede narkoproduktionen i Colombia. Tværtimod. I år 2001 nåede den således op på estimeret 730 ton mod 300 ton i 1996. Årsag: Narkokartellernes celleopdelte netværksstruktur gjorde, at de hurtigt kunne kompensere for arrestationen af eller drabet på en af cheferne eller et eller flere af medlemmerne i en celle. Når en celle var sat ud af funktion, trådte en anden celle – eller et andet "knudepunkt" i netværksorganisationen – blot til. Samtidig begyndte narkokartellerne en gennemgribende omstrukturering af netværket og skiftede fra at være et cirkel-netværk til et kæde-netværk. Hvor cirkel-netværk er kendetegnet af en mere vertikal kommandostruktur, hvor de enkelte knudepunkter eller celler står i direkte kontakt med centret, er kæde-netværk karakteriseret af flade hierarkier, horisontal ansvarlighed og løst koblede knudepunkter uden en central kommandostruktur. (Kenney 2003, s. 191) Kæde-netværk er således langt mere løst sammensatte netværk, der følgelig er langt sværere at bekæmpe.

Også krigen mod terror har medført et bemærkelsesværdigt stort antal arrestationer af og drab på Al-Qaida topfolk og medlemmer. Alene i Pakistan hævder myndighederne at have arresteret mere end 450 Al-Qaida medlemmer. Siden 11. september 2001 hævder det amerikanske efterretningsvæsen at have dræbt eller fanget godt halvdelen af Al-Qaidas skønsmæssigt op mod 30 ledere og fanget eller dræbt op mod 2.000 af dets menige medlemmer – tilsyneladende dog uden at få fat i chefen, Osama bin Laden, selv. Men hvis antallet af folk, der er blevet trænet i Al-Qaidas træningslejre, udgør over 20.000 mand, lader det

stadig mindst 17.550 tilbage. Og hvis Al-Qaida netværket som Medellín kartellet er i stand til at operere uden en central og direkte ledelse, men kan fungere som et løst struktureret kæde-netværk, der benytter sig af lokale terrorgrupper til at udføre det grove arbejde, er kampen mod terror langt fra vundet. Faktisk tværtimod. Krigen i Irak har, som Scott Atran udtrykker det, givet så mange forskellige, spredte grupper så meget energi, at det globale 'jihad'-netværk i dag er bedre forberedt end nogensinde til at fortsætte uden bin Laden. (Atran 2004, s. 69)

Terrornetværk og kompleks motivation

Et yderligere karakteristika, der adskiller den fjerde fases terrorgrupper fra tidligere tiders, er den måde, motivationsstrukturen i stigende grad er globaliseret og afhængig af de netværk, de enkelte grupper indgår i. I Petter Nessers studie af europæiske islamiske terrorgruppers motivationsgrundlag (Nesser 2004) opererer han med et begreb om "kompleks motivation", hvor motivationen for, at specifikke terrormål var udvalgt frem for andre, stammer fra tre niveauer: lokalt-, diaspora- og globalt niveau. Det *lokale motivationsniveau* (lokalt jihad) forstås i Nessers undersøgelse som lokal opposition mod korrupte og autoritære regimer i Mellemøsten, Nordafrika og Central- og Sydasiens, der med hård hånd bekæmper de radikale islamiske oppositionsbewægelser. Regimerne ses som "lydstater" for de vestlige "imperialister", og de kritiseres for at støtte USA og stille militærbaser til rådighed for amerikanerne, for massearrestationer af oppositionelle, drab på modstandere, tortur og lignende, ligesom de kritiseres for ikke at have indført sharia-lovgivning. *Diaspora niveauet* (diaspora jihad) er opfattelsen af, at muslimer, der lever i udlandet – forstået som Vesten – udsættes for uretfærdig behandling i deres nye lande. Denne motivation kan være en følge af den skuffelse, store muslimske grupper i eksempelvis Vesteuropa føler, hvis deres forventninger om at blive fuldgylde medlemmer af de vestlige samfund ikke er blevet mødt, og de ikke finder den velstand og velfærd, som de havde ventet. Marginalisering, høj arbejdsløshed, diskrimination og fremmedgørelse, koblet med et mindreværdskompleks og en følelse af ikke at høre til – og en generel rodløshed i forhold til traditioner og normer, især blandt nogle grupper anden- og tredjegenérations indvandrere – har virket som motivation for terrorgrupper, der har base i Europa, til at angribe deres værtslande. På sidste niveau kommer det *globale motivationsniveau* (globalt jihad), som Osama bin Ladens krigserklæring mod USA er udtryk for. Bag denne ligger en konspirationsteori om, at Vesten, ledet af USA, har indledt

et korstog mod de muslimske lande, symboliseret ved invasionen af Afghanistan og Irak, samt truslen mod lande som Iran og Syrien.²⁵

Nesser analyserer eksempelvis motivationen til, hvorfor et algerisk-fransk terrornetværk, der er opstået som led i borgerkrigen i Algeriet og traditionelt kun har været optaget af forholdene i Algeriet, planlagde et bombeangreb mod den russiske ambassade i Paris i december 2002. Netværket, der af fransk politi bliver kaldt "Tjetjenien-netværket", blev styret af tre algeriere: Merouane Benahmed (29), Menad Benchellali (28) og Noureddine Merabet. Benahmed er kendt som tidligere kommandant (amir) i GIA²⁶, og Menad Bechellali er bror til Mourad (23), der blev arresteret af amerikanerne i Afghanistan og nu holdes fanget på Guantanamo-basen i Cuba. Gruppens medlemmer blev arresteret den 16. december 2002 i Paris, kort før de angiveligt ville være gået i aktion. Årsagen til, at det fransk-algeriske netværk agtede at bombe den russiske ambassade i Paris skal, ifølge Nesser, ses på baggrund af, at der er sket en "globalisering" af det lokale jihad, hvorved lokale motiver er blevet blandet sammen med diaspora-motiver og bevæggrunde fra det globale jihad. Således er terrorgruppens leder Benahmed angiveligt blevet trænet i Afghanistan i lejre, der blev ledet af Al-Qaida, hvor han hævdes at have modtaget særlige kurser i bombeproduktion og fremstilling af kemiske våben. Her menes han at have etableret kontakt med Abu Musab al-Zarqawi, en Al-Qaida-nær operationsleder for al-Tawhid. Alle de tre arresterede ledere menes derudover at have været trænet i lejre i Georgien og i Tjetjenien, ligesom de skal have kæmpet på separatisternes side i Tjetjenien – hvor de muligvis har kæmpet sammen med klan-lederen Arbi Barajev, hvis nevø, Movsar Barajev ledede gidselaktionen i Dubrovka-teatret i Moskva

²⁵ Nessers studie stemmer godt overens med eksempelvis Michael Taarnbys profilering af selvmordsterrorister. (Taarnby 2003) Især den gruppe af selvmordsterrorister, som rubriceres ved hjælp af betegnelsen "de rodløse". Individene i denne gruppe kommer fra en række forskellige nationer og baggrunde – men har det til fælles, at de er immigranter eller børn af immigranter. Det fælles karakteristika er den rodløshed, der er opstået som følge af manglende kontakt med den oprindelige kultur, hvorfra de, deres forældre eller bedsteforældre stammer, uden at de har overtaget deres nye landes kulturelle skikke og normmønstre. Løsrivelsen fra forældrenes eller bedsteforældrenes normstrukturer har gjort dem til deciderede kultur-samlere. Mennesker, der stykker deres nye identitet sammen af de elementer, de nu synes, passer ind. De identitetsbærende mønstre er således de-territorialiserede. Afkoblingen fra de faste, traditionelle meningsbærende systemer – der i et eller andet omfang er knyttet til bestemte territoriale områder – gør, at de identitetsbærende årsagssammenhænge stykkes sammen efter forgodtbefindende, det vil sige afkoblet faste, stedligt bundne identitetsmønstre – med andre ord en globaliseret identitetsstruktur, der i høj grad er organiseret i netværk. Denne motivationsparameter ses først fra og med år 2000, således sammenfaldende med den fjerde fase i terrorrens udvikling.

²⁶ GIA, Groupe Islamique Armé, algerisk terrorgruppe, der vandt frem under borgerkrigen, som fulgte i kølvandet på det aflyste valg i starten af 1992. (Nesser 2004, s. 118-119)

i oktober 2002, hvor mindst 129 gidsler og alle omkring 40 gidseltagere blev dræbt, da de russiske sikkerhedsstyrker (FSB) stormede bygningen. Benahmed har angiveligt siden fungeret som en "edderkop" for de islamiske radikale kræfter i Europa. Aktionen mod den russiske ambassade fik operationel støtte fra GSPC-terrorgruppen (udbrydergruppe fra den algeriske terrorgruppe GIA), der traditionelt kun har foretaget angreb på franske eller algeriske mål – hvilket ifølge Nesser tyder på en vis pragmatisme blandt de islamiske terrorgrupper. Tjetjenien-netværket var derudover angiveligt i kontakt med radikale islamister i London, Georgien, Tjetjenien, Afghanistan, Frankrig, Storbritannien, Italien og Skotland. Benahmed menes også at have været involveret i et terrorangreb mod katedralen i Strasbourg.

En forklaring på, hvorfor algerierne valgte at slå til mod den russiske ambassade i Paris, er, at de havde været i Tjetjenien og Georgien og der kæmpede mod de russiske tropper. De kan ydermere have kendt Movsar Barajev, gidseltagerens leder, fra separatistkredsene i Tjetjenien – eller hans onkel, klanlederen Arbi Barajev. Således synes de at have opgivet den algeriske kontekst til fordel for en tjetjensk-russisk kontekst og har så brugt Europa som arena for deres bombeangreb. En anden forklaring er, at de er blevet sande "globale hellige krigere", som ikke længere tænker i lokale baner, men opfatter sig selv som frihedskæmpere i en global kamp mod det kristne USA og dets allierede, herunder det russisk-ortodokse Rusland. I begge tilfælde er der tale om en "globalisering" af jihad, som Nesser påpeger det, og motivationsparametrene er således mangfoldige og fordelt på globalt- og diaspora niveau, mens den lokale motivationsparameter er blevet mindre interessant. (Nesser 2004, s. 88)

En af konsekvenserne af den nye terrors komplekse motivationsstruktur er, at man fremover, når man ønsker at udfærdige trusselscenarier, ikke blot kan nøjes med at se på etnicitet og ophavsland og deraf formode at kunne deducere sig frem til, hvilke mål en given eller potentiel terrorgruppe agter at udvælge. Man er også nødt til at se på det netværk, de eventuelt er en del af – har de forbindelser til andre, globalt eller regionalt agerende grupper, herunder personlige relationer såsom våbenbroderskab fra træningslejre eller kamphandlinger? – og om disse kontakter eventuelt kan indebære, at gruppen vil være villig til at yde logistisk støtte til andre terrorgrupper, eller om gruppen selv kan regne med at kunne trække på hjælp fra andre organisationer. Dette vanskeliggør med andre ord på dramatisk vis udfærdigelsen af troværdige trusselscenarier.

Samtidig tyder stigningen i vigtigheden af motivationsparameteret “globalt jihad” for terrororganisationer, der agerer på europæisk jord, at forestillingen om en global, hellig krig mellem islam og de vestlige lande er i stigende kurs. Det betyder, at mellemøstlige politiske udviklinger, der tidligere har haft en hovedsagelig lokal karakter – i sammenhæng med en opfattelse af vedvarende eller stigende marginalisering af muslimske grupper i Vesteuropa (diaspora jihad) og tilstedeværelsen af globalt agerende terrornetværk, der propaganderer og aktionerer for en global hellig krig – i stigende grad vil kunne få konsekvenser udenfor Mellemøsten, nærmere bestemt i de værtslande, i eksempelvis Europa, hvori radikale islamiske grupper agerer.²⁷ Det betyder også, at selv et land som Danmark vil kunne blive udsat for terrorangreb i stil med dem, vi har set i andre europæiske lande.

I og med at motivationsstrukturen for en lang række grupper er blevet afkoblet det lokale niveau, og i stedet befinder sig i et kryds mellem diaspora- og globalt niveau, understøttes tesen om, at den fjerde faser terrorgrupper vil være mindre bekymrede om legitimiteten af deres kamp i forhold til det lokale niveau. Hvis terrorgruppens kamp ikke længere skal “stå til regnskab” overfor det lokale niveau, altså Mellemøsten, men i stigende grad er de-territorialiseret, kan det betyde, at de vil have færre hæmninger i forhold til brug af masseødelæggelsesvåben end i de tidligere faser. Samtidig betyder det, at et uendeligt antal lokale konflikter kan tildeles en ideologisk, global overbygning og dermed blive en del af Al-Qaidas globale kamp. Samtidig er det værd at hæfte sig ved, at en lang række af disse grupper er til stede i Europa, ligesom deres rekrutteringsbase er det, hvorfor traditionelle interstatslige værktøjer så som FN’s terrorkonventioner kun vil have en begrænset effekt som terrorbekæmpelse.

Spredning af masseødelæggelsesvåben

Det sidste element, der gør den fjerde terror-fase anderledes – og væsentlig farligere – end tidligere tiders terror, er de enorme lagre af masseødelæggelses-

²⁷ Således argumenterer eksempelvis Gilles Kepel for, at kampladsen for bin Ladens hellige krig er i færd med at skifte til Europa. (Gilles Kepel i The Guardian, 18/11-04, “Islamist shift focus to Europe as jihad enters third phase”). Olivier Roy argumenterer på sin side for, at målsætningerne hos ny-fundamentalistiske islamiske grupper, eksempelvis i Europa, i stigende grad globaliseres og de-territorialiseres, hvorfor nationale kampe i Mellemøsten bliver mindre vigtige. (Roy 2004; http://religion.info/english/interviews/printer_117.shtml). Der er også meget, der tyder på, at Osama bin Laden i stigende grad forsøger at nedtone voldstruslerne og fremstå mere statsmandsagtig og civil, hvor han tidligere søgte at fremstå som militant guerilla-leder i uniform. Dette kunne være led i en strategi om i højere grad at tiltrække det vestlige publikum og mere moderate muslimer. Jævnfør CRS Report for Congress, 16. november 2004, “Al Qaeda: Statements and Evolving Ideology”, RS 21973.

våben, materiale, teknologi og eksperter, som den Kolde Krigs våbenkapløb og opløsningen af Sovjetunionen har efterladt, yderligere forstærket af den ringe sikkerhed, der endnu er omkring mange af disse lagre. Hertil kommer fraværet af effektive internationale ikke-spredningsregimer – først og fremmest fordi de er opstået under den Kolde Krig, og deres effektivitet derfor var bygget op omkring det pres på nye potentielle atommagter, der fandtes på grund af bipolariteten.²⁸ Overleveringen fra den gamle koldkrigs-orden er i store dele af det post-sovjetiske område enorme lagre af masseødelæggelsesvåben og materiale, der kan benyttes til produktion af masseødelæggelsesvåben, samt tusindvis af arbejdsløse eksperter med viden om produktion, fremføring og anvendelse af masseødelæggelsesvåben. Hertil kommer eksistensen af et funktionsdueligt "sort marked" for handel med materiale, teknologi og viden til produktion af masseødelæggelsesvåben og fremføringsmidler fra nyere nuklearstater såsom Pakistan, Kina og Nordkorea.²⁹ Som chefen for den britiske efterretningstjeneste MI5, Eliza Manningham-Buller, udtrykte det i juni 2003, er det "blot et spørgsmål om tid, før en simpel version af et sådant angreb (kemisk, biologisk, radiologisk eller nukleart, red.) foretages i en større vestlig by"³⁰. Også chefen for FN's Internationale Atomenergi Agentur (IAEA), Mohamed ElBaradei, har udtrykt stor bekymring for risikoen for, at terrorister får fat i nukleart materiale. Således har han kaldt det "et kapløb med tiden".³¹

*Vilje og evne til masseødelæggelse*³²

Fraværet af gode efterretninger om Al-Qaida og organisationens sympatisører gør det umuligt at fastlægge den nye terrors intentioner med sikkerhed. Terrorens decentrale undergrundsstruktur og ideologiske radikalisme gør det vanskeligt for vestlige efterretningstjenester, der stadig befinder sig i en omstrukturingsproces efter den Kolde Krig, at gennemtrænge disse netværk eller rekruttere interne meddelere.³³ Det står imidlertid klart, at Al-Qaida og organisationens sympatisører har udvist interesse for ikke-konventionelle våben og kampstoffer,

²⁸ Etzioni 2004, s. 17

²⁹ Truslen fra masseødelæggelsesvåben gælder naturligvis alle våbentyper, det være sig atomare, biologiske eller kemiske våben. I nærværende rapport fokuseres der dog af afgrænsningsmæssige årsager først og fremmest på atomvåben.

³⁰ Manningham-Buller i BBC, 17/6-2003: <http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/1/hi/uk/2997146.stm>.

³¹ ElBaradei i BBC 21/6-04: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/3827589.stm>.

³² Følgende afsnit har tidligere været udgivet som DIIS-Brief. Jævnfør Dalgaard-Nielsen og Staun 2004.

³³ Jævnfør Paul R. Pillar i Cronin & Ludes 2004.

investeret ressourcer i at frembringe dem og træne rekrutter i at anvende dem. Al-Qaida har to gange beviseligt forsøgt at anskaffe sig højt beriget uran. Første gang i Sudan i 1993-1994 og igen i Tyskland i 1998, hvor Osama bin Ladens rådgiver Mamdouh Mahmud Salim blev arresteret i forsøget.³⁴ Og invasionen af Afghanistan i november 2001 afslørede angiveligt to træningslejre, hvor særligt udvalgte rekrutter blev instrueret i fremstilling og brug af kemiske og biologiske våben. Desuden beslaglagde amerikanske styrker en primitiv Al-Qaida manual, der instruerede i fremstilling af radiologiske bomber.³⁵ Derudover har myndighederne i blandt andet Storbritannien, Frankrig og Spanien fundet spor af giften ricin samt udstyr til at fremstille den i lejligheder ejet af Al-Qaida sympatisører. Skønt ricin er vanskeligt at sprede og derfor ikke egnet til massedrab, understreger fundene, at Al-Qaida er interesseret i ikke-konventionelle våben.³⁶ Al-Qaidas talsmand, Sulaiman Abu Ghaith, har desuden udtalt, at gruppen "har ret til at dræbe fire millioner amerikanere – to millioner af dem børn" som gengældelse for de dødsfald, som gruppen mener, at USA og Israel har påført muslimer. Endelig har Osama bin Laden betegnet det som en "religiøs pligt" at forsøge at anskaffe sig atomvåben i kampen mod Vesten.³⁷ Meget tyder således på, at Al-Qaida er villig til at anvende masseødelæggelsesvåben mod vestlige mål.³⁸

Hvad evne angår, er der ingen tvivl om, at en terrororganisation kan konstruere en radiologisk bombe, eftersom en sådan blot består af almindeligt sprængstof blandet med et radioaktivt materiale, der ved sprængning kan forurene et større område med radioaktivt materiale og samtidig skabe panik.³⁹ Faglitteraturen er derimod mere delt på det afgjort vigtigere spørgsmål om, hvorvidt en ter-

³⁴ Mærli 2004, ss. 62-63.

³⁵ En radiologisk bombe består af konventionelt sprængstof tilsat radioaktivt materiale, der ved sprængningen spredes og forurener et større område afhængigt af sprænghovedets størrelse og vindforhold.

³⁶ David Albright, "Al Qaeda's Nuclear Program: Through the Window of Seized Documents", Nautilus Institute for Security and Sustainable Development, *Special Forum* 47, november, 2002; Joby Warrick, "An Al Qaeda Chemist and the Quest for Ricin" *Washington Post*, 5. maj 2004.

³⁷ Bunn & Wier 2004, ss. 11-12.

³⁸ Jævnfør også Jenkins 2002, s. iiv.

³⁹ Her er det værd at pointere, at et radiologisk våben ikke er et masseødelæggelsesvåben. Når nærværende kapitel behandler radiologiske våben, er det fordi, en eventuel brug af et radiologisk våben i en vestlig storby formodes at kunne skabe så stor panik, at de politiske konsekvenser langt overgår de rent militære. Således formodes brugen af et radiologisk våben – der mest af alt er at sammenligne med et dårligt, kemisk våben – på grund af en eventuel strålingsfare, at kunne skabe store overskrifter i aviserne og deraf følgende krav om, at der fra politisk hold gribes kraftigt ind – hvilket risikerer at få alvorlige konsekvenser for borgerrettighederne. Samtidig er der et vist sammenfald med atomvåben i forhold til begrænsning/bekæmpelse, i den forstand at sikring af farlige materialer i begge tilfælde vurderes at være et af hovedomdrejningspunkterne for en terror-bekæmpelsesstrategi: Uden materialer, ingen nuklear endsige radiologisk terror.

rororganisation vil være i stand til at konstruere en simpel atombombe eller ej. Skeptikerne påpeger således, at alle succesfulde statslige atomvåbenprogrammer har krævet enorme ressourcer og taget år, ikke måneder at fuldføre.⁴⁰ Især er produktionen af højt beriget uran yderst vanskelig og kræver store, teknologisk sofistikerede programmer, som en terrororganisation ikke kan magte, med mindre den får hjælp fra en stat, der allerede besidder atomvåben eller har et succesfuldt atomvåbenprogram.

Heroverfor står den del af forskningsmiljøet, der fremhæver, at en terrororganisation ved at satse på konstruktion af et simpelt atomvåben – som eksempelvis en såkaldt “gun-type”-atombombe i stil med Hiroshima-bomben – kan omgå mange af de tekniske problemer, der forbindes med de store, statslige atomvåbenprogrammer. Således behøver en terrororganisation, i modsætning til en stat, heller ikke bekymre sig om eksempelvis befolkningens sikkerhed, problemerne med den efterfølgende forurening, atomvåbenets effektivitet (yield), ligesom våbenets pålidelighed heller ikke står højt på dagsordenen. For selv en dårligt produceret atombombe, hvor kædereaktionen stopper før tid, vil kunne producere eksplosionskraft svarende til flere hundrede til tusinde tons TNT. Hvorfor advarslerne lyder, at det nok er en vanskelig, men ikke en uoverkommelig opgave for en terrororganisation at konstruere en simpel atombombe af Hiroshima-typen.⁴¹

Den største forhindring, en terrororganisation står overfor, er at fremskaffe tilstrækkelige mængder højt beriget uran.⁴² Hvorfor næste spørgsmål bliver, om de kan det?

Materiale til masseødelæggelse

Det kræver mellem 10 og 50 kg højt beriget uran at konstruere et simpelt nuklearvåben i Hiroshima-klassen.⁴³ Ifølge det Internationale Atom Energi Agentur (IAEA) findes der højt beriget uran i mere end 40 lande i verden,

⁴⁰ Jævnfør eksempelvis Ølgaard 2002, s. 9, eller vurderingen fra det danske udenrigsministerium fra 2004 (En verden i forandring – nye trusler, nye svar. Redegørelse fra regeringen om indsatsen mod terrorisme, s. 41).

⁴¹ Mærli 2004; Bunn & Wier 2004; Bunn et al. 2003; SKI-Report 2004:15; ElBaradei i BBC 21/6-04: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/americas/3827589.stm>.

⁴² Plutonium kan ikke benyttes i en simpel “gun-type”-atombombe, men kun i en “implosions-type”, der af de fleste vurderes at være for teknisk sofistikeret til, at en terrororganisation vil kunne konstruere en sådan.

⁴³ Det Internationale Atom Energi Agentur (IAEA) har fastsat en grænse på 25 kg uran-235 eller 8 kg plutonium som værende “betydelige mængder” – altså tilstrækkeligt til at producere en simpel atombombe – og dermed ulovlig i forhold til medunderskrivere af ikke-spredningsaftalen. (Blix 2004, s. 25; jævnfør Bukharin 1997, s. 126).

herunder skønsmæssigt 1,3 ton højt beriget uran i forskningsreaktorer fordelt på 27 lande – af og til under tvivlsomme sikkerhedsforhold. Men det sted, hvor risikoen er størst, for at internationale terrorister får fat i højt beriget uran eller plutonium, er det tidligere sovjetiske område, først og fremmest Rusland. Rusland ligger således inde med nogle af verdens største lagre, da Rusland overtog hovedparten af det sovjetiske isenkram, da Sovjetunionen brød sammen i 1991. I dag ligger de russiske lagre af højt beriget uran – til militær, såvel som civil brug – ifølge en skønsmæssig opgørelse på mellem 850 og 1.500 ton.⁴⁴

Når Rusland udgør den største sikkerhedsrisiko, skyldes det, at sikkerheden omkring de russiske lagringsfaciliteter for en stor dels vedkommende er langt under international standard. Således skorter det da heller ikke på tilfælde af rapporterede tyverier af højt beriget uran fra Ruslands utallige lagre, produktionsfaciliteter eller civile forsøgsanlæg.⁴⁵ Siden IAEA's verdensomspændende "illicit trafficking"-database blev oprettet i 1993, har de registreret 630 regeringsbekræftede tilfælde af tyverier, illegalt salg og transport af nukleare materialer. 60 af tilfældene fandt sted i 2003. Og tallet for 2004 ventes at blive endnu større.⁴⁶

Nu er det ikke kun de russiske lagre, der bør sikres. Radioaktivt materiale til fremstilling af en radiologisk bombe kan skaffes fra et nærmest uendeligt antal steder i verden. Ifølge chefen for Det Internationale Atom Energi Agentur (IAEA), Mohamad ElBaradei, står vi derfor overfor en "umiddelbar fare" for nuklear terror. ElBaradei er først og fremmest bekymret for truslen om et radiologisk angreb, i og med at der er "hundrede tusinder af radioaktive kilder

⁴⁴ SKI Report, 2004:15, s. 17; Mærli 2004, s. 68; Mærli 2001, s. 53. Tallene for, hvor meget højt beriget uran, Rusland er i besiddelse af, varierer meget afhængig af kilde. Først og fremmest fordi der ikke eksisterer offentlige russiske tal, og fordi der til dato ikke er foretaget præcise opgørelser over de russiske lagre. Problemerne med mangelfuld bogføring er dog ikke alene et russisk problem. En amerikansk undersøgelse fra 1996 af dets totale plutoniumproduktion afslørede en diskrepans på 2,8 ton plutonium. En tilsvarende britisk undersøgelse viste i april 2000, at der ikke kunne redegøres for 300 kg plutonium – nok til 50-60 bomber. (Mærli 2004, s. 68, note 87)

⁴⁵ Bunn 2004; Bunn & Wier 2004; Ferguson & Potter 2004, s. 16. Det er ganske vanskeligt at få overblik over antallet af tyverier og tyveriforsøg fra russiske atomare lagrings- og produktionsfaciliteter, først og fremmest på grund af manglende og mangelfuld offentlig statistik – ikke mindst på grund af det militære hemmelighedskræmmeri. Desuden er det af og til problematisk at fæste for megen lid til de offentlige udmeldinger fra sikkerhedstjenesterne i det tidligere sovjetiske område. Dels på grund af en tilbøjelighed til at overrapportere succesfulde optrævlinger af forbryderbander – og tie fuldstændigt om mindre succesfulde – dels på grund af en vis tendens i medierne til at "hype" historier om forsvundet atomart materiale.

⁴⁶ ElBaradei 2004, s. 4.

rundt om i verden”, der kan bruges i en radiologisk bombe.⁴⁷ Eller som han udtrykte det på en ikke-spredningskonference i Australien i november 2004: “Måske er den mest foruroligende lærdom fra vort arbejde i Iran og Libyen eksistensen af et udbredt illegalt marked for levering af nukleare elementer, der helt klart blomstrede som følge af efterspørgsel. Den relative lethed hvormed et multinationalt illegalt netværk kunne sættes op og operere, demonstrerer tydeligt utilstrækkeligheden af det nuværende eksportkontrol-system. Det faktum, at så mange firmaer og individer kunne være involverede (mere end to dusin, ved sidste optælling) – og at, i de fleste tilfælde, dette tilsyneladende kunne ske uden deres regeringers vidende.”⁴⁸

Risikoen for, at farligt materiale, herunder egentlige masseødelæggelsesvåben, kommer internationale terrorister i hænde, er således til stede. Al-Qaida har som nævnt ved to tidligere lejligheder uden held forsøgt at erhverve sig materiale til masseødelæggelsesvåben. Og da organisationen og dens sympatisører er kendt for vedholdenhed, tålmodighed og evne til at lære af tidligere fejltagelser, er der al mulig grund til at øge sikkerheden for de farlige materialer.

Opsamling: Den nye terrorisme

Hvis vi således skal samle lidt op, er det værd at slå fast, at den ny terror er væsensforskellig fra den traditionelle på fire områder: 1) For det første betyder det totalitære, ideologisk-religiøse element, at målene er ikke-territorielle og eskatologiske, med Gud som modtager og ikke befolkningerne. Således er terroristerne langt sværere at forhandle og nå til kompromis med, eftersom Sandheden kun har én udgave: deres egen fortolkning af Guds ord. Og Guds ord er det som regel svært at gradbøje. Derudover er der en vis tendens til, at de nye terrororganisationers selvforståelse har et apokalyptisk tilsnit, hvorfor nogle analytikere anser dem for at have lettere ved at benytte sig af masseødelæggelsesvåben end ‘traditionelle’ terrorister, hvis mål var bundet til befrielse af et bestemt territorium, hvorfor de ‘traditionelle’ terrorister var afhængige af, at deres handlinger kunne forsvares overfor befolkningen. Hvis Gud derimod er referenceramme for ens handlinger, så betyder praktiske politiske løsninger og accept fra civilbefolkningen mindre. Dette argument understøttes i et vist omfang af de senere års tendens til, at terrorhandlingerne kræver et stadigt

⁴⁷ ElBaradei den 11/11-04, Lateline, Australian Broadcasting Corporation, www.abc.net.au/latelin/content/2004/s1240725.htm.

⁴⁸ ElBaradei 2004, s.2.

større antal dødsofre. 2) Globaliseringen betyder, at de (post-)industrialiserede samfund er blevet langt mere åbne og derfor sårbare samfund. Samtidig betyder globaliseringen, at hvor det tidligere alene var den første verden, der kunne bringe sine konflikter til den tredje verden, så gælder det omvendte også i et vist omfang i dag. Udviklingen i kommunikations-, transport- og våbentechnologi betyder, at terrorister i dag har global rækkevidde. Den øgede sårbarhed gør det endvidere nødvendigt, at terrorbekæmpelsen skifter fra risikominimering til risikohåndtering – man er nødt til at prioritere truslerne for ikke at undergrave de demokratiske frihedsrettigheder i de vestlige/(post-)industrialiserede lande. 3) Revolutionen i informationsteknologi og globaliseringen af de vestlige samfund gør det endvidere muligt for terrorister at operere i lukkede, celleopdelte, transnationale informationsnetværk på et globalt plan, der er ekstremt vanskelige for myndighederne at bekæmpe. Globaliseringen og den transnationale netværksorganisering har samtidig fået konsekvenser for den nye terrorismes motivationsgrundlag, som skildret i begrebet “kompleks motivation”. De nye terrorgruppers mål og alliancepartnere udvælges ud fra en komplekst sammensat matrix bestående af lokale, fortrinsvise mellemøstlige politiske udviklinger, problemstillinger på diasporaniveau – eksempelvis hos anden- eller tredjegerations indvandrere i Vesteuropa – samt ideologiske elementer på globalt niveau, som de eksempelvis formuleres af Osama bin Laden. Alt sammen på ad hoc basis – hvilket gør det yderst vanskeligt at opstille troværdige trusselsscenerier. Samtidig betyder diasporaniveauet, at rekrutteringsgrundlag og base kun vanskeligt lader sig bekæmpe med traditionelle interstatslige værktøjer – eksempelvis FN – da truslen er intern. 4) Kombinationen af tilstedeværelsen af store mængder masseødelæggelsesvåben, teknologi, viden og eksperter, sorte markeder for nukleare materialer og et ikke-spredningsregime, hvis effektivitet var bundet til den bipolar orden under den Kolde Krig, gør det tvingende nødvendigt at handle hurtigt, hvis man ønsker at forhindre, at terrorister får adgang til masseødelæggelsesvåben eller materiale til radiologiske våben. Som chefen for den britiske efterretningstjeneste MI5, Eliza Manningham-Buller, har udtrykt det, så er det blot “et spørgsmål om tid”, før det lykkes for terrorister at sprænge en simpel version af et ukonventionelt våben i en vestlig storby.

Disse fire elementer, der er karakteristiske for den ny terrorisme, tydeliggør samtidig forskellen til den “traditionelle” terrorisme, der er mere lokalt orienteret, har politiske og territorielle krav frem for religiøse og ikke-territorielle mål, og ikke antages at have aspirationer i forhold til brug af ikke-konventionelle våben. Samtidig understreger det vigtigheden af, at man fokuserer sin anti-terror strategi

på de grupper, der indfanges i nærværende diskussion af den ny terrorisme, og går efter de terrorgrupper, der har global rækkevidde, først og fremmest Al-Qaida og dets alliancepartnere. Dette bør ske, ikke blot ud fra et prioriteringsformål, men også ud fra en strategi om ikke at skabe sig flere fjender, end godt er: I stedet for at 'gå i krig' med alle terrorgrupper i hele verden, bør man koncentrere sig om at bekæmpe dem, der udgør en strategisk trussel mod Vesten, herunder Danmark, og sikre, at den trussel de udgør, ikke bliver eksistentiel – altså fratage dem muligheden for at få fat i eller konstruere masseødelæggelsesvåben, samt materiale til radiologiske våben.

Konklusion: Prioriteringens kunst

Kampen mod terrorismen, som den tegner sig i den fjerde fase, kan deles ind i kort- og langsigtede tiltag inden for hvert af de fire karakteristika, der er kendetegnende for terrorismens fjerde fase: 1) Det totalitære, ideologisk-religiøse element. 2) Globaliseringselementet. 3) Netværkselementet. 4) Masseødelæggelsesvåbenselementet. På lang sigt kan man operere med midler mod terrorismens dybere årsager, på kort sigt er man nødt til at tage den mere umiddelbare skadesbegrænsning under behandling.

Ad. 1) Hvis vi således tager udgangspunkt i den ideologiske kamp mod det totalitære, ideologisk-religiøse element i den nye terrorisme, bør man på kort sigt søge at få en bedre forståelse af motiver og rationaler hos Al-Qaida og dets associerede terrororganisationer og sympatisører. En øget viden om først og fremmest wahabismen (salafi-islam) vil kunne give indsigt i forbindelsen mellem Al-Qaida netværket og dets logistiske, finansielle og ideologiske bagland, herunder de grupper rundt om Al-Qaida netværket, der måske sympatiserer med Al-Qaidas mål, men ikke nødvendigvis med organisationens midler. En øget indsigt er formentlig også nødvendig, hvis der skal tilstræbes en forbedret evne hos vestlige iagttagere, politikere og embedsmænd til at skelne mellem terrorister, der kæmper en lokal – eksempelvis mellemøstlig – kamp, og terrorister, der deltager i Al-Qaidas globale kamp mod Vesten. Dermed undgås at tildele Al-Qaida propagandamæssige sejre ved at lempe alle lokale terrorgrupper sammen under Al-Qaidas vinger og således forstærke den globale konflikt. Således er det af afgørende vigtighed at skelne mellem de forskellige terrorister og så vidt muligt søge at fastholde lokale konflikter på deres lokale niveau og forhindre dem i at nå op på systemniveau, hvor de ikke kun får ny næring – finansielt, rekrutteringsmæssigt og legitimitetsmæssigt – men også har en tilbøjelighed til at forandre deres territoriale, politiske mål til ikke-territorielle, eskatologiske og derfor vanskeligt opnåelige mål. Hvis Vesten ikke bliver bedre til at skelne mellem traditionelle terrorister, der udkæmper lokale konflikter, og globale terrorister, der kæmper mod Vesten, risikerer man med andre ord at skaffe sig flere fjender end nødvendigt og gøre kampen mod terrorismen til en strid uden ende. Således er Vesten, herunder Danmark, ikke 'i krig' med terrorismen som sådan – terror er en strategi, ikke en modstander – men alene med Al-Qaida netværket og dets alliancepartnere.⁴⁹

⁴⁹ Som en række kritikere har påpeget det, så har USA ikke valgt denne strategi, men i stedet reelt erklæret krig mod alle de 39 organisationer, der står på den officielle terrorliste. Og det er uheldigt, ikke mindst

På lang sigt er den ideologiske kamp mod den religiøse totalitarisme først og fremmest en kamp om legitimitet: Vestens, liberalismens, demokratiets og den sekulære stats legitimitet. En sådan kamp kan i et eller andet omfang sammenlignes med den ideologiske kamp mellem Øst og Vest under den Kolde Krig, hvorfor midlerne på den ideologiske front også kan sammenlignes: Fremme af demokrati, menneskerettigheder og retsstatsideer via diplomati, handelsaftaler, politisk og økonomisk samarbejde, eventuelt en slags ny Marshall-plan eller lignende, samt støtte til frie, anti-totalitære medier, fortrinsvis arabisk-sprogede, for derved at sikre en mindre anti-vestlig nyhedsdækning i Mellemøsten. Også en optagelse af Tyrkiet i EU vil for den brede mellemøstlige befolkning muligvis kunne virke som et eksempel på en muslimsk, demokratisk og vestvendt stat, der er værd at efterligne. Hvordan man vinder en kamp om værdier, er en lang diskussion. Et væsentligt træk er imidlertid at få brudt den logik, der automatisk sammenkæder lokale konflikter med Al-Qaidas globale kamp mod Vesten, for dermed at forhindre eller vanskeliggøre, at konflikten med Al-Qaida udvikles yderligere.

På et område er den ideologiske kamp dog væsensforskellig fra den Kolde Krig, i og med at Vestens nye modstander er ikke-territoriel. Det betyder på den ene side, at den ikke har mulighed for samme politiske og økonomiske støtte, som eksempelvis kommunistiske guerillaer i den Tredje Verden havde, hvis de under den Kolde Krig henvendte sig til magthaverne i Moskva. På den anden side kan den ikke-territorielle dimension få en ganske skræmmende konsekvens, hvis de vestlige stater begynder at betragte – og behandle – alle eller store dele af deres egne borgere af muslimsk overbevisning som en truende femtekolonne. En sådan udvikling vil endvidere let kunne tilføjes et racemæssigt eller etnisk element, eftersom hovedparten af muslimerne i Vesteuropa er af mellemøstlig herkomst. Det vil ikke blot være uheldigt ud fra et borgerrettighedssynspunkt, men også set i forhold til kampen mod terror eftersom terrororganisationernes rekrutteringsgrundlag i så fald formentlig vil stige eksponentielt.

I forhold til den ideologiske strid er det nødvendigt at arbejde på at fremme en løsning på lokale konflikter i Mellemøsten og frem for alt Israel-Palæstina konflikten, ligesom en løsning på konflikten i Irak og Tjetjenien afgjort vil have en effekt i den ideologiske strid mellem totalitære anti-vestlige religiøse grupper

fordi det risikerer at skabe alliancer mellem Al-Qaida og lokale terrorgrupper, der ellers ville have holdt sig for sig selv. (Byman 2003, ss. 142, 161)

og de vestlige, demokratiske stater. Men dette er en kamp, der ikke blot skal foregå i eksempelvis Mellemøsten og i de arabiske lande. Det er i allerhøjeste grad også en kamp om legitimitet, der skal vindes i forhold til de vestlige især vesteuropæiske landes egne befolkningsgrupper – det såkaldte diaspora niveau – først og fremmest de store grupper af utilpassede indvandrere og deres efterkommere. Hvis det således handler om at sikre Danmark mod terrorangreb, vurderes en målrettet indsats for at fremme integrationen og demokratiseringen af utilpassede danske indvandrere-grupper og især deres efterkommere i nærværende rapport at være langt mere egnet, end hvis man eksempelvis søger at fremme lighed og demokrati i tredjeverdenslande, herunder Mellemøsten. Først og fremmest fordi truslen potentielt set er intern.

En måde at vinde legitimitetskampen på er ved at sikre FN en større rolle i kampen mod den internationale terror, eksempelvis via Sikkerhedsresolution 1373 og FN's anti-terror komité, CTC. FN er en central aktør i kampen mod den internationale terror, i og med at FN dels kan være med til at sikre, at kampen mod terror ikke fører til forringelser på menneskerettighedsområdet, hvilket må formodes at de-legitimere kampen mod terror, dels kan FN være med til at sikre en bredere opbakning på verdensplan til kampen mod terror.

Ad. 2) Hvis man, som nærværende projekt, antager, at den fjerde fase i terrorismen er nært forbundet til globaliseringen – altså at Al-Qaida i lige så høj grad er et globaliseringsfænomen som et ideologisk-religiøst fænomen – må man nødvendigvis stille spørgsmålet om, hvordan man bekæmper det, der er blevet beskrevet som "bagsiden af globaliseringsmedaljen". For hvis den internationale terrorisme er de-territorialiseret og netværksbaseret, som nærværende rapport argumenterer, så bryder den radikalt med den gængse skelnen mellem inside/outside, som de statsbaserede juridiske, politimæssige og militære strukturer er bygget op over – ligesom den bryder med FN's institutionelle apparatur. Derved nedbrydes også den traditionelle skelnen mellem civilt og militært engagement, hvorved bekæmpelse af terroren ikke blot vanskeliggøres, men også får den konsekvens, at de vestlige, demokratiske samfund trues i deres grundvold. Problemet er således, at hvis den internationale terrorisme er skyggesiden af globaliseringen, så betyder det, at terroren dermed også er en essentiel del af de vestlige samfunds identitet, eftersom globaliseringen er en essentiel del af de moderne, vestlige, post-industrielle samfund. Det gør basalt set terrortruslen uundgåelig, med mindre de vestlige samfund omdefinerer sig selv radikalt og slår bak i forhold til globaliseringen og den teknologiske udvikling og sikrer, at

udviklingen og spredningen af eksempelvis masseødelæggelsesteknologi ikke sker bag Vestens ryg.

Hvis man, som nærværende rapport, er af den opfattelse, at globaliseringen ikke lader sig stoppe – man kan højst nedsætte udviklingshastigheden eller dirigere udviklingen i en bestemt retning – betyder det, at man for at bekæmpe terrorismen helt enten må ændre på de vestlige samfunds åbne og demokratiske struktur, indskrænke frihedsrettigheder og radikalt øge overvågningen af indenlandske og udenlandske borgere, beskytte *alle* offentlige steder, knudepunkter, finanscentre etc. – hvilket strengt taget alligevel ikke forhindrer terroren, men kun vanskeliggør den, da terroristerne da blot vælger andre mål end de beskyttede. De vestlige stater er med andre ord nødt til at forvandle sig til lukkede, diktatorlignende samfund, hvis de skal komme den internationale terror fuldstændigt til livs. Et muligt tiltag som nærværende rapport på det bestemteste tager afstand fra. Eksempelvis kunne man forbyde medierne at omtale alle begivenheder, som myndighederne rubricerer som “terror”.⁵⁰ For uden medieomtale er et af terrorens væsentligste formål, nemlig at sprede terror og frygt og formidle et politisk signal til omverdenen, blevet hæmmet ganske kraftigt. Problemet er blot, at hvis man bekæmper demokratiets fjender ved at ødelægge demokratiet, så gør man reelt set det, demokratiets fjender ønsker. Samtidig må et så kraftigt anti-demokratisk tiltag, som at forbyde pressen fri adgang til at omtale terrorhandlinger, formodes at ville medføre en modreaktion hos den demokratiske stats civilbefolkning, hvorved terroren ikke mindskes, men øges.

I stedet for at søge at fjerne risikoen for terror helt skal man arbejde for et risikoniveau, der er acceptabelt og samtidigt sikrer, at de vestlige samfund kan vedblive at være åbne, demokratiske stater. Således skal der ske et skift fra risikominimering til risikostyring.

Den ikke-territorielle dimension betyder samtidig, at traditionelle interstatslige værktøjer - såsom FN's resolution 1373 – kun har en begrænset effekt i forhold til terrorbekæmpelse, først og fremmest fordi truslen i høj grad er intern. Hvis den største trussel er intra-vestlig – altså, at de finansielle midler til terror, rekrutteringsgrundlaget og den organisatoriske kapacitet til terrorhandlinger kommer fra de vestlige lande selv – betyder det, at vestlig hjælp til sikring af

⁵⁰ Som det for indværende debatteres i den russiske Statsduma at gøre.

øget grænsekontrol imellem eksempelvis svage afrikanske stater bliver mindre vigtig i kampen mod terror.

Ad. 3) Et de særlige globaliseringskarakteristika, der kendetegner Al-Qaida, er således dens ikke-territorielle, transnationale netværksorganisering. En organiseringsform, der gør anti-terror kampen yderst vanskelig. For det første fordi Al-Qaidas post-afghanske de-territorialisering betyder, at den kun vanskeligt kan afskrækkes med traditionelle, militære midler – man kan jo dårligt sende krydsermissiler mod Hamburg eller Düsseldorf, hvis man opdager, at organisationen, som tidligere, har væsentlige celler der. Også i forhold til retsforfølgelse af terrorister byder de-territorialiseringen på problemer. Således kan det rent juridisk være svært at fastslå, på hvilket territorium en given terrorhandling er blevet udtænkt og planlagt, ligesom det er vanskeligt at fastslå, hvor Al-Qaida hører hjemme rent juridisk, hvilket vanskeliggør retsforfølgelse.

Samtidig betyder netværksorganiseringen, at Al-Qaida efter al sandsynlighed vil være i stand til at agere videre i nogenlunde uændret form, selv hvis væsentlige celler – eller knudepunkter i netværket – sættes ud af kraft. Hvis man, som nærværende rapport, antager, at der organisatorisk set er klare ligheder mellem de mellemamerikanske narke-karteller og Al-Qaida netværket, er det derfor sandsynligt, at en lignende “leadership interdiction” strategi med at gå efter Al-Qaida netværkets øverste ledelse kun vil have en begrænset effekt på længere sigt.

Problemet med netværksterror er, at den ikke kan udryddes eller fjernes helt. Selv med en gennemført succesfuld politi- eller militæroperation, der er i stand til at uskadeliggøre en terrororganisations ledelses- og kommandostruktur, ja selv hvis mange af fodfolkssoldaterne tages med i købet, sikrer det ikke, at alle celler er gjort ukampdygtige, ligesom det heller ikke garanterer mod fremtidige angreb fra endnu uorganiserede sympatisører med organisationen. I det hele taget gælder det, at det ideologiske fundament, der ligger bag en terrororganisations aktioner, ikke udryddes med politi- eller militæroperationer. Blot én overlevende karismatisk leder, ja selv én død karismatisk leder, kan vække ønsket om modstand hos endnu uaktiverede sympatisører. Og på grund af terrororganisationernes netværksstruktur vil overlevende celler kunne operere på egen hånd.

“Leadership interdiction”-strategien har dog haft én væsentlig effekt: Alt tyder på, at Al-Qaida netværket ikke længere har et “safe haven”, som det hvorfra

det tidligere centralt styrede cirkel-netværk opererede, hvorfor organisationen i dag formodes at have antaget form af et kæde-netværk. Det betyder på den ene side, at Al-Qaida cellerne vil være langt vanskeligere at opdage og følgelig uskadeliggøre, men det betyder også, at Al-Qaida netværket sandsynligvis vil have vanskeligere ved at iværksætte storstilede aktioner såsom 11. september 2001. Hvis dette holder stik, vil organisationen formentlig være frataget sin evne til at skade Vesten strategisk eller eksistentielt. Således formodes det, at organisationen i al fald i nærmeste fremtid vil have vanskeligt ved at angribe Vesten med eksempelvis masseødelæggelsesvåben. Hertil kunne man dog indvende, at Irak i et vist omfang synes at have overtaget Afghanistans funktion som magnet for nuværende og fremtidige deltagere i Al-Qaidas globale krig mod USA og Vesten, frem for alt de lande, der deltager i Irak-koalitionen, herunder Danmark.

Ad. 4) Det element, der gør den fjerde fase af terrorismen mest farlig, er tilstedeværelsen og risikoen for spredning af materiale og viden til produktion af masseødelæggelsesvåben – samt egentlige våben – ikke mindst fra det tidligere Sovjet. Hertil kommer en antagelse om, at det ikke kan udelukkes, at Al-Qaida netværket eller andre, radikaliserede terrorgrupper vil kunne tænkes at anvende masseødelæggelsesvåben eller eksempelvis radiologiske bomber mod vestlige mål. Således har Al-Qaida netværket beviseligt to gange forsøgt at få fat i højt beriget uran, ligesom organisationen angiveligt har instrueret udvalgte medlemmer i fremstilling af kemiske og biologiske våben. Derudover har myndighederne i blandt andet Storbritannien, Frankrig og Spanien fundet spor af giften ricin i lejligheder, der tilhørte Al-Qaida sympatisører. En del analytikere anser det således som relativt sandsynligt, at Al-Qaida eller en nærtstående terrorgruppe indenfor en overskuelig årrække vil forsøge at bringe en radiologisk bombe til sprængning i en vestlig storby.

Det er væsentligt at pointere, at terroren først er en strategisk trussel i det øjeblik, den bliver til masseterror. I det øjeblik et terrornetværk som Al-Qaida får held til at sprænge en atombombe eller via et biologisk eller kemisk terrorangreb anretter massiv skade på en vestlig storby med følgende titusinder af døde og sårede, truer terroren de vestlige samfunds overlevelse. Det gør mindre, konventionelle terroranslag ikke – uanset deres grusomhed og den gru og sorg de spreder for pårørende og berørte mennesker til et terrorangreb. Med mindre altså, at terroren får Vestens parlamenter og regeringer til selv at ændre på de demokratiske frihedsrettigheder, hvilket et radiologisk angreb risikerer at gøre, afhængig af den panik en detonering af et sådant våben i en vestlig storby skaber.

Den type trusler, man således bør bekæmpe af al magt, er spredningen af masseødelæggelsesvåben, materiale til og viden om produktion af masseødelæggelsesvåben samt fremføringsmidler hertil. Herunder hører også bekæmpelse af spredningen af materialer til brug i en radiologisk bombe, på trods af at det ikke er et våben, der truer Vesten strategisk, med mindre den følgende panik er meget stor. Viljen til at anvende masseødelæggelsesvåben – eksempelvis et anti-vestligt, apokalyptisk, religiøst-nationalistisk verdensbillede – bør man naturligvis også bekæmpe udbredelsen af. Men totalitarisme har det, historisk set, med at dukke op i mangfoldige former og udgaver og selvom oplysningsideerne har været på færde i over to hundrede år, vil der til stadighed være afkroge nok i verden, der ikke ønsker fred, økonomisk velstand og frihed.

På grund af Europas geografiske nærhed til Rusland, der ligger inde med nogle af verdens største og dårligst beskyttede lagre af masseødelæggelsesvåben, materiale til fremstilling af masseødelæggelsesvåben, teknik og viden, vil det formentlig være uhensigtsmæssigt at forlade sig på en "homeland security"-strategi. For hvordan forhindrer man terrorister, der har fået fat i nok højt beriget uran til fremstilling af en simpel atombombe eller radioaktivt materiale nok til en radiologisk bombe, i at krydse de tusindvis af kilometer, som EU's grænse mod øst udgør? Men ikke kun de russiske lagre bør sikres. Al-Qaida vil således også kunne tænkes at forsøge at få fat i radioaktivt materiale til fremstilling af en radiologisk bombe fra eksempelvis en svag stat, der har et civilt atomprogram eller ligger inde med dårligt beskyttede radioaktive stoffer i den industrielle sektor. Her vil det være fordelagtigt at søge at sikre en større rolle til FN, eftersom FN's status som interstatslig institution gør den central i forhold til bekæmpelsen af spredning af masseødelæggelsesvåben. FN har således mulighed for at fungere som upartisk kontrollant og overvåger af de internationale ikke-spredningsregimer og kontrolforanstaltninger til sikring af masseødelæggelsesvåben og farlige materialer, noget de enkelte stater, herunder Vesten, ikke har samme muligheder for.

Litteratur

- The Al Qaeda Manual, <http://www.usdoj.gov/ag/trainingmanual.htm>.
- Atran, Scott (2004), "Mishandling Suicide Terrorism", *The Washington Quarterly*, 27:3, Summer, ss. 67-90.
- Bartelson, Jens (2000), "Three Concepts of Globalization", *International Sociology*, 15:2, June, ss. 180-196.
- Bauman, Zygmunt (1998), *Globalization. The Human Consequences*, Polity Press, Cambridge.
- Beck, Ulrich (2002), "The Terrorist Threat. World Risk Society Revisited", *Theory, Culture & Society*, 19:4, ss. 39-55.
- Beck, Ulrich (2002a,) "The Cosmopolitan Society and its Enemies", *Theory, Culture and Society*, 19:1-), ss. 17-44.
- Beck, Ulrich (2003), "The Silence of Words: On Terror and War", *Security Dialogue*, 34:3, ss. 255-267.
- Blix, Hans (2004), *Afvæbningen af Irak*, Lindhardt og Ringhof, København.
- Bukharin, Oleg (1997), "The Future of Russia's Plutonium Cities", *International Security*, 21:4, Spring, ss. 126-158.
- Bunn, Matthew (2004), paper fra "Reducing Global Dangers From HEU", *Moscow Conference on Global Partnership Against the Spread of Weapons and Materials of Mass Destruction*, 23.-24. April 2004, www.ksg.harvard.edu/bcsia/atom.
- Bunn, Matthew, John P. Holdren og Anthony Wier (2002), *Securing Nuclear Weapons and Materials: Seven Steps for Immediate Action*, Report of the Project Managing the Atom, Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.
- Bunn, Matthew, John P. Holdren og Anthony Wier (2003), *Controlling Nuclear Warheads and Materials, A Report Card and Action Plan*, Project on Managing the Atom, Belfer Center for Science and International Affairs, John F. Kennedy School of Government, Harvard University.
- Bunn, Matthew, og Anthony Wier (2004,) *Securing the Bomb. An Agenda for Action*, NTI, Harvard University, Cambridge.
- Buruma, Ian (2004), *Occidentalism. The West in the eyes of its enemies*, the Penguin Press, New York.
- Buzan, Barry (1991), *People, States and Fear*, Harvester Wheatsheaf, London.
- Buzan, Barry, Jones, Charles og Richard Little (1993), *The Logic of Anarchy – Neorealism to Structural Realism*, Columbia University Press, New York.

- Buzan, Barry, og Ole Wæver (2003), *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Byman, Daniel L. (2003), "Al-Qaeda as an Adversary. Do We Understand Our Enemy", *World Politics*, 56:1, October.
- Castells, Manuel (2000), *The Rise of the Network Society*, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. 1, Blackwell Publishing, Oxford.
- Collina, Tom Z. og Jon B. Wolfsthal (2002), "Nuclear Terrorism and Warhead Control in Russia", i *Arms Control Today*, April.
- Crenshaw, Martha (2002), *Suicide-Terrorism in Comparative Perspective. Countering Suicide Terrorism*, T.I.P.I.F. Counter-Terrorism, Herzliya.
- Cronin, Audrey Kurth, og James M. Ludes (red.) (2004), *Attacking Terrorism. Elements of a Grand Strategy*, Georgetown University Press, Washington D.C.
- Dalgaard-Nielsen, Anja, og Jørgen Staun (2004), *Atomterror. Science fiction eller reel risiko?*, DIIS-Brief, Dansk Institut for Internationale Studier, København.
- Der Derian, James (2004), "9/11 and Its Consequences for the Discipline", *Zeitschrift für Internationale Beziehungen*, 11: 1, ss. 89-100.
- Dillon, Michael (2002), "Network Society, Network-Centric Warfare and the State of Emergency", i *Theory, Culture & Society*, 19:4, ss. 71-79.
- ElBaradei, Mohamed (2004), "Nuclear Proliferation and the Potential Threat of Nuclear Terrorism", tale på Asia-Pacific Nuclear Safeguards and Security Conference, 8. november 2004. www.iaea.or.at/PrinterFriendly/NewsCenter/Statements/2004/ebsp2004n013.html
- Erslev Andersen, Lars (2002), "Asymmetrisk krig, ny terrorisme og den post-moderne verdens(u)orden – historien om et bebudet terrorangreb", *Militært Tidsskrift*, 131:1, marts, ss. 48-66.
- Etzioni, Amitai (2004), *Pre-empting Nuclear Terrorism in a New Global Order*, The Foreign Policy Center, London.
- Ferguson, Charles D. og William C. Potter (2004), *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, Center for Nonproliferation Studies, Monterey.
- Gunaratna, Rohan (2002), *Inside Al Qaeda. Global Network of Terror*, Columbia University Press, New York.
- Hoffman, Bruce (1998), *Inside Terrorism*, Victor Gollancz, London.
- Hoffman, Bruce (2003), *Al Qaeda, Trends in Terrorism and Future Potentialities: An Assessment*, RAND, Santa Monica.
- Huntington, Samuel P. (1993), "The Clash of Civilizations", i *Foreign Affairs*, summer, ss. 22-49.

- Jenkins, Brian Michael (1980), *The Study of Terrorism: Definitional Problems*, P-6563, RAND Corporation, Santa Monica, CA.
- Jenkins, Brian Michael (2002), *Countering al Qaeda. An Appreciation of the Situation and Suggestions for Strategy*, RAND Corporation, Santa Monica, CA.
- Joyner, Christopher C. (2004), "The United Nations and Terrorism: Rethinking Legal Tensions Between National Security, Human Rights, and Civil Liberties", *International Studies Perspectives*, Nr. 5, ss. 240-257.
- Keohane, Robert O. og Joseph S. Nye Jr. (1977), *Power and Interdependence*, Little & Brown, Boston.
- Kenney, Michael (2003), "From Pablo to Osama: Counter-terrorism Lessons from the War on Drugs", *Survival*, 45:3, Autumn, ss. 187-206.
- Knudsen, Anne (1989), *Identiteter i Europa*, Christian Ejlers Forlag, København.
- Krasner, Steven D. (1991), "Westphalia", Working Paper, også optrykt i Hans Henrik Holm & George Sørensen, (red.) (1995) *Whose World Order: Uneven Globalization and the End of the Cold War*, Westview Press, Oxford.
- Maerli, Morten Bremer (2001), "Managing Excess Nuclear Materials in Russia", Andreas Wenger & Joachim Krause, (red.) *Nuclear Weapons and International Security in the 21st Century*, Center for Security Studies & Conflict Research, Swiss Federal Institute of Technology, Peter Lang, Bern.
- Mærli, Morten Bremer (2004), *Crude Nukes on the Loose? Preventing Nuclear Terrorism by Means of Optimum Nuclear Husbandry, Transparency, and Non-Intrusive Fissile Material Verification*, Dissertation, Department of Physics, Faculty of Mathematics and Natural Sciences, University of Oslo.
- Nesser, Petter (2004), *Jihad in Europe. Exploring the sources of motivations for Salafi-Jihadi terrorism in Europe post-millennium*, Department of Political Science, Oslo Universitet og Forsvarets forskningsinstitut (FFI), Oslo.
- Pape, Robert A. (2004), "The Strategic Logic of Suicide Terrorism", *American Political Science Review*, 97:3, august, ss. 1- 19.
- Parish, Scott og Tamara Robinson (2000), "Efforts to Strengthen the Export Controls and Combat Illicit Trafficking and Brain Drain", *Nonproliferation Review*, Spring.
- Peters, Rudolf (2004), "Den lille Jihad", interview i *Information* den 11.-12. september, s. 7.
- Rapoport, David C. (2001), "The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism", *Current History*, december, ss. 419-422.
- Rasmussen, Mikkel Vedby (2002), "A Parallel Globalization of Terror": 9-11,

- Security and Globalization”, *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, 37:3, ss. 323-349.
- Roy, Olivier (2004), *Globalized Islam. The Search for a New Ummah*, Columbia University Press, New York.
- Ruggie, John G. (1993), “Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neo-realist Synthesis”, i *World Politics*, 35:2, ss. 261-285.
- Schlegel, Friedrich (KA), *Kritische-Frierich-Schlegel-Ausgabe*, 22. Bd., Herausgegeben von Ernst Behler unter mitwirkung von Jean-Jacques Anstett und Hans Eichner, Verlag Ferdinand Schöningh, München.
- SKI Report 2004:15 (2004), *Eliminating Stockpiles of Highly Enriched Uranium. Options for an Action Agenda in Co-operation with the Russian Federation*, Statens Kärnkraftinspektion, Stockholm.
- Staun, Jørgen (2002), *Mellem kantiansk patriotisme og politisk romantik. Det tyske stats- og nationsbegreb i to århundreder*, ph.d. afhandling, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, København.
- Taarnbye, Michael (2003), *Profiling Islamic Suicide Terrorists*, Research report for Justitsministeriet, Center for kulturforskning, Aarhus Universitet, Århus.
- Walker, R.B.J. (1993), *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*, Cambridge Studies in International Relations, nr. 24, Cambridge University Press, Cambridge.
- Waltz, Kennet, (1979), *Theory of International Politics*, Random House, New York.
- Watson, James (1992), *The Evolution of International Society. A comparative historical analysis*, Routledge, London.
- Weiner, Sharon K. (2002), “Preventing Nuclear Entrepreneurship in Russia’s Nuclear Cities”, *International Security*, 27:2, Fall
- Zanini, Michele og Sean J.A. Edwards (2001), “The Networking of Terror in the Information Age”, John Arquilla og David Ronfeldt (red.), *Networks & Netwars: The Future of Terror, Crime and Militancy*, RAND Corporation, Santa Monica, CA.
- Ølgaard, Povl L. (2002), “Årets tema-artikel: Nuklear terrorisme”, i *International Kernekraftsstatus, Risø Årsrapport 2001*, april 2002, ss. 7-6, Risø-R-1338 (DA).

